Микола Семенюк

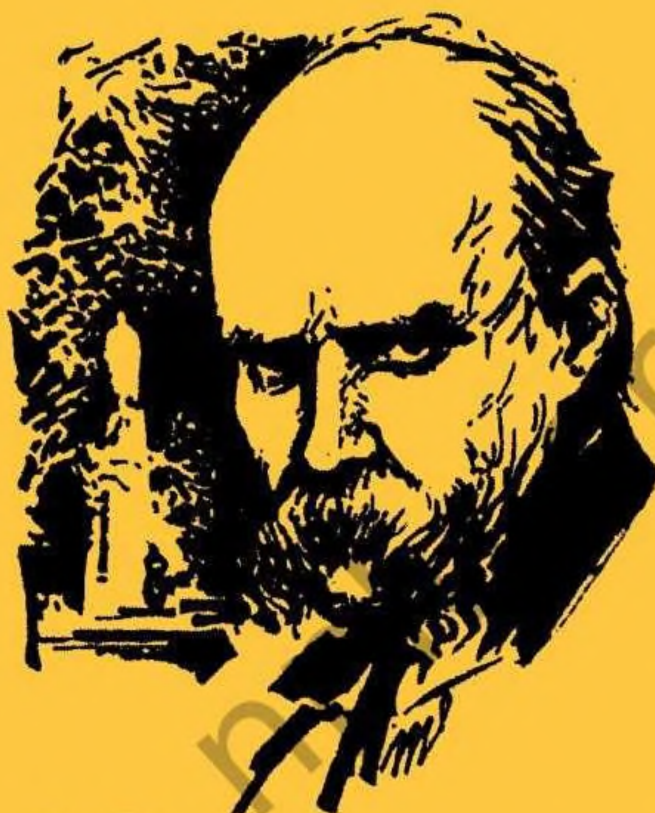

Т. Шевченко і Харківщина

Микола Семенюк

Т. Шевченко і Харківщина

Читачам бібліотеки ім. В. Короленка від автора.
14. 01. 2006 р. [signature]

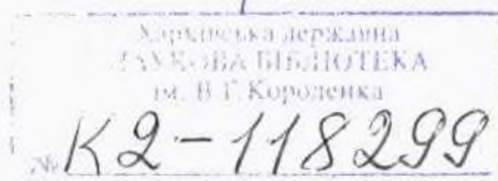

м. Хмельницький
2005

ББК 83 (4УКР-4ХМЕ) 6
С-30

Художник Микола Таможников

Правка тексту – професор Валентин Вишневський

Книгу видано в авторській редакції

Семенюк М.

С-30 Т. Шевченко і Харківщина:— Хмельницький, Видавництво Алли Цюпак, 2005.-120с.

ISBN- 966-8362-42-X

Передмова.

У 2005 році виповнився 191 рік з дня народження Тараса Шевченка. За ці роки про Т. Шевченка було написано безліч статей в газетах і журналах, видано тисячі книжок. Багато професорів і кандидатів наук захистили свої дисертації, досліджуючи життя і творчість нашого поета і художника. І захистить свою дисертацію ще не один і написано буде ще більше. Звертатись до творчості нашого генія і пророка буде не одне покоління наших співвітчизників, і так буде доти, доки буде існувати Україна як держава. Бо історія Шевченкового життя є історією його Батьківщини, тобто нашої Батьківщини. Письменники вважали своїм обов'язком нести Шевченкове слово, Шевченкові думки в маси, бо наше слово Т.Шевченко перетопив на золото поезії. Його твори є найбільшим пам'ятником, який може залишити по собі цілий народ.

Письменники України в різні часи присягали в своїх творах служити Шевченковим ідеалам. Це свідчить не тільки про визнання величезної впливової сили слова Кобзаря, а й про вияв всенародної любові до поета – борця. Шевченка люблять й поважають не тільки на Вкраїні. Його твори перекладені багатьма мовами світу, багато поетів із різних країн присвятили йому свої натхненні поезії.

Наші письменники і шевченкознавці висвітлюють перебування Тараса Григоровича в численних місцях України. Майже в кожній області видані книжки про перебування Т.Шевченка в цьому краї, чи про вшанування пам'яті Кобзаря. В моїй шевченкіані є книжки: "Шевченко і Херсонщина", "Тарас Шевченко і Сумщина", "Т.Шевченко і Запоріжжя", "Полтавські дороги Кобзаря", "Тарас Шевченко на Тернопільщині", "Шевченко і Донеччина" та інші видання. А про перебування Т.Шевченка і про вшанування його пам'яті на Харківщині було написано ще у 1911році шевченкознавцем професором Сумцовим М.Ф. – "Харків і Шевченко".

Швидко летять роки, і багато їх пройшло з 1911 ро-

ку. Невпізнанно змінюється все довкола, було безліч подій в житті нашої країни. І царизм перестав існувати, і радянська влада канула в Лету. Збулась мрія Т.Шевченка – Україна стала незалежною!

Про Т.Шевченка було написано багато статей в газетах і журналах в різні роки. У 1988 році у видавництві "Прапор" видана книжка "В сім'ї вольній, новій" про проведення на Харківщині щорічного Державного Шевченкового свята, де коротко писалось і про вшанування Т.Шевченка на Харківщині.

Мета цієї книжки – зібрати в одне ціле матеріал, присвячений Т.Шевченку, і показати, як його шанують тут, що прагнення про увічнення пам'яті геніального поета на Харківщині не припинялося ніколи.

І. Розділ.

Т.Шевченко і Харківщина.

Чи бував Шевченко у Харкові? Харківський шевченкознавець професор М.Ф.Сумцов у своїй книзі "Харків і Шевченко", виданій у Харкові в 1911 році до 50-річчя від дня смерті поета, пише: "Харків особисто ніколи не бачив Шевченка". Хоч про це Шевченко мріяв не одноразово. Після повернення із заслання, коли царський уряд заборонив Шевченкові жити в Петербурзі і Москві, Тарас Григорович писав із Нижнього Новгорода комендантові Новопетровського укріплення Іраклію Ускову: "Якщо не дозволять мені жити в столицях, поїду в Харків, Київ, Одесу", Шевченко хотів побувати в Харкові, зустрітися з письменниками, громадськими діячами, але обставини склалися так, що не довелося, говорячи його ж словами, запрягти коней, аби їхати "прямісінько в Харків"...

Та хоча Тарасові не пощастило особисто відвідати наше місто, зв'язок з ним він підтримував усе своє життя. Поет послав у подарунок П.П.Гулаку-Артемовському перше видання "Гайдамаків", листувався з письменниками О.О.Корсуном, М.І.Костомаровим, Я.І.Кухаренком, вчителем 2-ї Харківської гімназії П.М.Корольовим та іншими. Наш земляк, письменник і мандрівник Петро Ковалевський допоміг Шевченку викупити з кріпацтва його братів та сестру.

Наприкінці 30-х-початку 40-х років Т.Г.Шевченко мав листування з Г.Ф.Квіткою-Основ'яненком. Так 19 лютого 1841року він писав із Петербурга Г.Ф.Квітці-Основ'яненку, що найближчим часом має приїхати до Харкова. Поет сподівався, що після закінчення академії мистецтв "через два года "– поїде до Італії, а потім – до Харкова – "до батька", якого він любив за "Марусю " та "Сердешну Оксану".

У подарунок Квітці-Основ'яненку поет надіслав перше видання "Кобзаря", яке містило всього 8 віршів і по-

ем. Один із них був присвячений Харківському письменнику Григорію Квітці-Основ'яненку:

…Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине…
От де, люде, наша слава,
Слава України!

В своєму листі до Т.Г.Шевченка від 23 жовтня 1984 року Квітка-Основ'яненко пише "… А книжку як розгорнув, шаную вас і ваші думки кріпко лягають на душу. А що "Катерина"! Гарно, Батечку, гарно! Не здивуйте на моє письмо і вибачте, що тут є. Ей, істино! Від серця я дякую і прошу: утніть іще що… Вірте, що дуже і повік Вам щирий на услугу".

Писав Шевченко листи і своєму знайомому учителеві математики 2-ї Харківської гімназії Пилипові Корольову. Так у листі від 22 травня 1842 року він писав: "Напиши будь ласка, земляче, коли будеш мати час, як там у вас, у Харкові, привітали мої "Гайдамаки", чи лають, чи ні, напиши щиру правду".

Разом з Тарасом Шевченком у 1844-1845 роках на студентській квартирі в Петербурзі жило троє його друзів: В.В.Ковальов, І.В.Гудовський і харків'янин М.М.Карпов, якого Шевченко уподобав найбільше, який добре грав на скрипці і співав.

По закінченні академії художеств, на початку 50-х років, Михайло Мартинович Карпов, повернувся до Харкова. Тут він вчителював у ветеринарному училищі. Листувався з Кобзарем, розповсюджував його твори серед харків'ян. З друзями, з якими Шевченко мріяв зустрітися в Харкові, був і художник М.М.Карпов.

У Харкові прожив останні роки свого життя і помер приятель Т.Г. Шевченка, член таємного Кирило-Мефодіївського товариства, Дмитро Павлович Пильчиков, який провадив і місті культурницьку діяльність, був засновником у Львові наукового товариства Т.Г.Шевченка.

У 1844 році Т.Г.Шевченко видав альбом офортів "Живописна Україна", який поширювався методом передплати. Стосовно організації її в Харкові Шевченко листувався з канцелярією харківського генерал-губернатора, питання ви-

рішилося позитивно.

Отже не здійснилась мрія про відвідини Харкова. А от питання – чи міг взагалі поет потрапити в Харків, потребує окремої розмови, оскільки Т.Шевченко справді планував, якщо не постійно, то принаймні, на певний час із заслання, коли Т.Шевченко, затримавшись у Нижньому Новгороді, довідався, що від'їзд до обох столиць – Москви й Петербурга – йому заборонений.

Що ж зумовило великого художника обрати для постійного проживання саме Харків, а не Київ, де він працював до заслання, хоч і не тривалий час? Відповісти на це запитання, не торкнувшись особистої сторінки біографії Т.Шевченка, не можна. Йдеться про щире й глибоке кохання поета до актриси Нижньоновгородського театру Катерини Борисівни Піунової. У Нижньому Т.Шевченко інтенсивно читає книги й журнали, знайомиться з передовими людьми. Т.Шевченко не тільки любив театр, а й брав участь у виставах, писав рецензії.

Після знайомства з Піуновою у Т.Шевченка склалося тверде враження про талант цієї актриси. У Нижній мав приїхати друг поета, актор М.Щепкін, і Т.Шевченко просить його захопити з собою п'єсу І.Котляревського, у сценічному втіленні якої могла б взяти участь разом із М.Щепкіним К.Піунова. Актор привіз "Москаля-чарівника". Робота над постановою ще більше зблизила Шевченка з Піуновою. Поет став часто бувати в родині Піунових, де його приймали дуже тепло. Надзвичайно скромний матеріальний статок цієї родини не лякав Шевченка. У нього виникає серйозний намір – одружитися з Катрусею, як він називав Піунову в листах.

Швидко? Можливо. Але не треба забувати й того, що поетові вже було далеко за сорок. Крім того, знівечений морально у "незамкненій тюрмі" Т.Шевченко, якого так часто переслідувала самотність, поспішав створити те, що називають родинним затишком і без чого неможливе звичайне людське життя. До того ж Катруся, як здавалося поетові, могла бути хорошою дружиною.

Перед тим, як просити руки Піунової, поет радиться. П.Куліш відговорює: на його думку, одруження стане на заваді

виїзду Тараса Григоровича за кордон. М.Костамаров схвалює рішення Т.Шевченка, вбачаючи в родинному житті сприятливі умови для подальшої творчості поета. Та, мабуть, найсильнішою була порада М.Щепкіна. Саме йому Т.Шевченко доручив вести переговори з адміністрацією Харківського театру про працевлаштування Піунової актрисою в цьому місті у разі, коли вона стане дружиною поета.

Катерина Борисівна Піунова.
(фотографія з пізніших років життя)

Але чому Т.Шевченко обрав саме Харків? Чом не Київ? Адже там він працював до заслання, хоча й не довгий час. Київ міг бути виключений жандармерією, як і Москва та Петербург. Харків залишався єдиним порівняно великим науковим і культурним містом України, в якому поет міг би жити і продовжувати творчу діяльність.

Однак наміру не судилося здійснитися Щира пропозиція Т.Шевченка не знайшла підтримки у батьків Катерини Борисівни. Основною причиною була вікова різниця. Побоялася втратити талановиту актрису й адміністрація місцевого театру. Дізнавшись про можливий від'їзд К.Піунової до Харкова, їй запропонували вигідний контракт і актриса завагалася. Т.Шевченко це відчув. Він усвідомлював істину причинну і можливість відмови, але просив одного – прямої й конкретної відповіді. Піунова зволікала. Її приваблювала перспектива переведення да Харківського театру, де вона могла одержувати більшу платню й зробити кращу кар'єру, але й директор Харківського театру

І.Щербина також не поспішав. К.Піунова, не дочекавшись відповіді з нашого міста, підписує вигідний для себе контракт з адміністрацією місцевого театру. Т.Шевченка вразила така поведінка. Вона й прискорила розрив. Однак почуття поета були сильними, про це переконливо свідчить запис у щоденнику від 24 лютого 1858 року:

"...Завтра Кудлай едет во Владимир, попрошу его взять и меня з собой. Из Владимира как-нибудь доберусь до Никольского и в объятиях моего старого искреннего друга, даст бог, забуду и Пиунову, и все мои горькие утраты и неудачи... "

Т.Шевченко був особисто знайомий з харків'янами П.Лобком і А.Болдіним. Петро Олександрович Лобко народився в Києві. у 30 – 50-х роках родина жила в Києві, в Либідській частині, в маленькому приватному будиночку. Закінчивши одну з київських гімназій, Лобко вступив до Харківського університету не без допомоги свого родича, професора Клобуцького. Після закінчення університету жив і працював в Харкові.

Лобко зустрічався з Шевченком і виконував його доручення, одним з яких було розповсюдження української книги. Він входить як свій в оточення харківської університетської молоді і не випадково зближується з такими студентами, як В.Гнилосиров, А.Шиманов, В.Мова (Лиманський), І.Беліков, Я.Станіславський, Д.Оробченко та ін. Всі вони брали участь у громадській діяльності студентства, в заснуванні недільних шкіл.

Харківськими недільними школами Шевченко цікавився особливо. Він навіть збирався їхати до Харкова на зустріч з їх діячами, щоб особисто налагодити зв'язок із своїми харківськими друзями. Приблизно в один час із Лобком, у серпні – вересні 1860 року, відвідав Петербург і побував у Шевченка харків'янин А.Болдін. Про це свідчить його записка до поета від 16 вересня 1860 року:

"Многоуважаемый Тарас Григорьевич! Я вчера забыл оставить свой адрес, вот он: на Панасовке в доме Ладовского, а ежели там не найдете, то спросите обо мне в доме Хлопова, против Острога. Я сегодня еду и буду вас с нетерпением ждать в Харькове.

Готовый к услугам Вашим.   А.Болдин "

Зберігся і лист Шевченка до Болдіна від 5 листопада1860 року:

"... цією зимою, може, як бог поможе, побачимося у Харкові. А як же не поможе, то я пришлю вам 50 або 100 экземпляров свого „Кобзаря", а ви передайте його на комісію під час ярмарки харьковским книгарям. Напишіть мені, будьте ласкаві, швиденько, чи можна буде так зробить. А поки що нехай вам бог помагає на все добре".

Так хто ж був цей А.Болдін? Анатолій Семенович Балдін народився 1843 року в сім'ї місцевого поміщика, корнета Семена Олександровича Балдіна. (Уникаючи одіозного звучання свого прізвища, Балдіни називали себе Болдіними). Десь до 1860 року А.Болдін закінчив харківську гімназію і вступив до Харківського університету. Через кілька років він закінчив університет. У 1868 році Болдін служив старшим чиновником з особливих доручень при харківському губернаторі.

П. Лобко і його товариші, виконуючи прохання Шевченка, робили все, що було в їх силах, для недільних шкіл у Харкові. Лобко стає співробітником журналу "Основа", більше того, він виконує в Харкові роль агента "Основи", розповсюджуючи журнал у Харківській і сусідній з нею губерніях.

Лобко і його друзі розгорнули широку діяльність щодо розповсюдження та популяризації творів Шевченка серед народу, щодо захисту його творчості від наклепників будь-якого ґатунку.

Зв'язок Шевченка з Харковим продовжувався до кінця днів життя поета. Серед поздоровчих телеграм, одержаних ним в останній, 47-ий, день народження, за добу до смерті, була й телеграма з Харкова від П.Л.Трунова, громадського діяча, члена харківської "громади".

І уже після смерті поета, через десять днів, 19 березня, в Харкові молодь влаштувала музично-літературний вечір на честь Т.Шевченка. За отримані гроші було закуплено шість тисяч "Южноруського букваря" Т.Шевченка для поширення його між простими людьми.

Т.Шевченко на Харківщині.

Висвітлення зв'язків Тараса Григоровича Шевченка з Харківщиною – охоплює різні аспекти: і перебування Шевченка на харківській землі, і його особисті стосунки та зв'язки з жителями чи вихідцями з Харківщини, і відгуки про нього в місцевій народній творчості, і відтворення образу Шевченка в творах місцевих професіональних та самодіяльних мистецтв, і наукові та науково-популярні праці про нього вчених-харків'ян, і вшановування пам'яті Шевченка на Харківщині, і багато іншого.

Як стверджують шевченкознавці, Т.Шевченко ще влітку 1846 року, під час другої подорожі по Україні, деякий час знаходився в Охтирці (тепер районний центр Сумської області). Звідти він написав 14 серпня листа Пилипу Миколайовичу Корольову, з яким Шевченко був у дружніх зв'язках. П.Корольов захоплювався поезією Шевченка, поширював серед харків'ян передплатні квитки на видання його творів, а зібрані гроші пересилав авторові до Петербургу. Листувався з поетом, подарував йому збірку „Запорожская старина ". Збереглися два листи Шевченка до Корольова (22.05 і 18.11-1842), а третій лист Шевченка не дійшов до адресата. Саме цей лист дає нам підстави стверджувати, що Т.Шевченко ще під час своєї другої подорожі по Україні побував у Харківській губернії. Але про це детальніше.

В газеті "Література і мистецтво" за 16 вересня 1988 року була надрукована стаття доцента Білоруської сільськогосподарської академії В.Лівшиця "Писав Кобзар у Горки". В ній говориться про те, що Шевченко був у дружніх зв'язках з П.Корольовим і листувався з ним. Ще у 1935 році газета „Литературное наследие" опублікувало два листи Шевченка до Корольова, якого Ієремія Айзеншток у передмові до публікації назвав невідомим адресатом. В.Лівшиць зауважує, що І.Айзеншток, очевидно, не звернув уваги на те, що на конверті третього шевченківського листа, який не дійшов до Корольова, зазначено: „Его высокородию Филиппу Николайовичу Корольову. Профессору Гори-Горицкого института в местечке

Горки Могилевской губернии". На поштовому штемпелі позначено і місце відправки: "Ахтырка, Харьковской губернии, 14 августа 1846 года".

Якщо так, то виходить, що влітку 1846 р. Т.Г.Шевченко якийсь час знаходився в Охтирці. А Корольов був уродженцем Харківської губернії, можливо, саме Охтирщини. Отже, мабуть-таки, бував тут влітку 1846 року, тобто під час другої подорожі по Україні.

Втретє побував Тарас Шевченко в Україні у 1859 році, після заслання. І цього разу він багато подорожував по рідній землі, включаючи і ряд місць Харківщини.

Ще в Петербурзі Шевченко познайомився з членом Харківського губернського комітету "по влаштуванню селянського стану", поміщиком із села Лихвин Лебединського повіту Харківської губернії, Дмитром Олександровичем Хрущовим (1825-1873), який приїздив сюди у зв'язку з підготовкою селянської реформи. Саме тоді нашому землякові було доручено представити у столицю розроблене харківськими дворянами положення про "поліпшення побуту поміщицьких селян".

Політичні погляди Д.О.Хрущова, громадського діяча, були співзвучні з програмою герценівського "Колокола". Заслуговує на увагу людяне ставлення поміщика до кріпаків. Ще за 4 роки до скасування кріпосного права він дав волю своїм селянам. За це він і його дружина Наталія Олександрівна переслідувались поліцією і були змушені виїхати за кордон, в Німеччину. Там Дмитро Олександрович й помер. Лише в 1877 році його прах було перевезено в Лихвин і поховано в родинному склепі.

Зустрічі й розмови в Петербурзі з Шевченком справили на Хрущова сильне враження. Коли він дізнався, що поет їде на Україну, запропонував йому змінити свій маршрут і завітати до нього в гості, на хутір Лихвин Лебединського повіту Харківської губернії.

На початку червня Т.Г.Шевченко і Д.О.Хрущов прибули до міста Сули (тоді Харківської губернії), але тут не затримувались, а відразу, після короткого перепочинку виїхали в Лихвин. До Лихвина дісталися надвечір. Тут Тарасу Григоровичу

сподобалися великий сад, розарій, ставки, гаї, ліс. Хрущов ще завидна встиг показати гостеві свій маєток. Потім вони вечеряли. Він познайомив Шевченка з своєю дружиною Наталією Олександрівною – донькою генерала-майора Олександра Григоровича Сонова, яка з глибокою приязню ставилася до творчості поета. На її прохання, Тарас Григорович переписав для неї свого вірша "Садок вишневий коло хати".

На відпочинок поет влаштувався не в панському будиночку, а в селянській хаті садівника Миколи Івановича Денисенка, який прожив понад 104 роки і помер після 1926 року. Вона біліла в зеленій гущавині дерев на краю садиби. Саме в цій хаті 7 червня Т.Шевченко написав вірша про козака-бідолаху, який марно шукає і ніде не знаходить свого щастя-долі. Цей вірш став відомою піснею.

Ой, по горі роман цвіте,
Долиною козак іде.
Та у журби питається:
„Де та доля пишається?
Чи то в шинках з багачами?
Чи то в степах з чумаками?
Чи то в полі на роздоллі
З вітром віється на волі?"
Не там, не там, друже-брате,
У дівчини в чужій хаті,
У рушничку та в хустині
Захована в новій скрині.

Т.Г.Шевченко з олівцями й альбомом побував у різних куточках села, змалював його краєвиди. Тут він створює два пейзажних малюнки під назвою "У Лихвині", які зараз експонуються у Державному музеї Т.Г.Шевченка в Києві. На одному із них зображено ставок з греблею, біля якої невеличка хатина й могутні верби. Трохи далі – схил гори з групою дерев. Інший малюнок відтворює вигляд частини садиби з будинком і кількома дверима. У Лихвині художник пише етюд "Дуб".

Перебування Т.Г.Шевченка в маєтку Д.О.Хрущова не залишалося таємницею. Із міста Лебедин у Лихвин прибули давні знайомі поета – брати Максим і Олексій Залеські та шанувальник

таланту геніального поета, художник-аматор Отто Максимович Цегефон-Мантейфель, який у березні-травні 1846 року відвідував рисувальні класи Петербурзької Академії мистецтв.

Вони збирались на лоні природи, на березі річки Псьол, коло хутора Нов, варили українську кашу, вели розмови. На згадку про таку прогулянку Шевченко подарував Олексію Миколайовичу Залевському свій офорт "Приятелі" з власноручним написом: "Варенушному архимайстрові А.М.Залеському на пам'ять 6 июня 1859 на Нови Т.Шевченко".

У наступні дні Шевченко їде до міста Лебедина на запрошення братів Залеських. Із Лебедина Шевченко знову повертається до Лихвина. Тут він вручає Н.О.Хрущовій офорти "Приятелі", "Вечір в Альбано поблизу Рима". На обох є такий авторський напис: "Наталии Александровне Хрущовой на память 8 июня 1859, Т.Г.Шевченко". А у вересні того ж року Т.Шевченко надіслав їй з Петербурга свій естамп "Мангишлацький сад ". Це свідчить про те, що Кобзар ставився до неї з великою пошаною, бачив як вона глибоко цікавиться мистецтвом, літературою.

9 червня поет залишив Лихвинський маєток Хрущова. Проводжали його господар Дмитро Олександрович із своєю дружиною Наталією Олександрівною та десятирічним сином Павлом. Згодом Павло Дмитрович Хрущов (1849-1909) став відомим російським вченим-хіміком. Навчався у Харківському університеті, де його наставником і вчителем був російський і український фізико-хімік, член Петербурзької Академії Наук Микола Миколайович Бекетов. З 1892 року працював у Харківському університеті. В 1895 році П.Д.Хрущов організував на власні кошти у своєму маєтку, селі Карасівці не Харківщині, хімічну лабораторію, в якій працював над питаннями теорії розчинів, електрохімії та термодинаміки. Вчений зробив значний внесок у розвиток хімічної науки.

У селі Лифине (так воно називається тепер), зберігся будинок Хрущова, а неподалік від нього уціліла і хата, в якій проживав поет. Тепер в ній розташувався шевченківський музей. В 1964 році на її фасаді відкрито меморіальну дошку. Тут шанують пам'ять Кобзаря.

Шевченківські матеріали в архівах Харкова.

В архівах Харкова зберігається багато різноманітних документів, пов'язаних із спадщиною Т.Г.Шевченка та увічненням його пам'яті. У рукописному відділі Центральної наукової бібліотеки Харківського університету зберігаються протоколи засідань студентського літературного гуртка 1860–х років. Цей гурток існував нелегально, тому що через русифікаторську політику царського уряду небезпечно було навіть виявляти інтерес до української літератури. Викладання у Харківському університеті велося російською та іноземними мовами.

Одне з його засідань було присвячене обговоренню доповіді Леоновича "Розбір віршів Шевченка, "Тарасова ніч" та "Іван Підкова". У протокольних нотатках підкреслюється, що доповідач зробив ґрунтовий аналіз поетичної майстерності Т.Г.Шевченка, акцентував увагу на дивовижному вмінні поета "відтворювати характер Малоросії, її долю". Цей архівний документ має значення для вивчення того, як сприймалася творчість Т.Г.Шевченка харківським студентством.

Напівлегально стояв у Харкові і перший в країні пам'ятник Т.Г.Шевченку. В альбомі Х.Д.Алчевської – відомої української поетеси кінця XIX- початку XX сторіччя, дочки відомої просвітительки Х.Д.Алчевської (альбом зберігається в Харківському обласному архіві), мається короткий опис створення цього пам'ятника. (Докладніше про цей пам'ятник у розділі "Скульптурна шевченкіана").

Після першої російської революції в Харкові на деякий час створилися умови, сприятливі для увічнення пам'яті Т.Г.Шевченка. У 1906 році одеський скульптор Б.Едуардс писав до Харківської міської управи відносно спорудження в Театральному сквері пам'ятника М.В.Гоголю і Т.Г.Шевченку, та ця ідея тоді не була здійснена. (Лист знаходиться в обласному державному архіві). Незважаючи на проголошення деяких свобод, ставлення з боку урядовців до української культури ніскільки не змінилося.

Спроби увічнення пам'яті геніального поета не припинялися. 31 січня 1911 р. до Харківської міської управи надійшла заява групи громадських і культурних діячів міста, серед яких слід назвати М.Ф.Сумцова професора Харківського університету, ентузіаста вивчення української літератури та етнографії. У заяві говорилось "26 лютого 1911 року виповнюється 50 літ від дня смерті великого українського поета Тараса Григоровича Шевченка. Не лише народ український, перед яким заслуги Тараса Шевченка не можуть бути оцінені належним чином, але й інші слов'янські народи, з цим днем пов'язують вшанування пам'яті великого поета Слов'янщини..." У заяві пропонувалося асигнувати 150 крб. на придбання портрета Т.Г.Шевченка для місцевого музею, створити фонд імені поета (2000 крб.), а проценти з цієї суми віддавати Харківському історико-філологічному товариству для премій студентам за кращі наукові праці з української історії, літератури та етнографії. Передбачалось також виділити 300 крб. Харківській Громадській бібліотеці для створення українського відділу, назвати одну з вулиць міста іменем поета і спорудити обеліск-колону з барельєфом Т.Г.Шевченка.

Ці пропозиції, однак, не були реалізовані. Як відомо, урочистості, пов'язані із вшануванням пам'яті Т.Г.Шевченка у зв'язку з 50-річчям від дня його смерті, були царським урядом заборонені. Так само як і 100-річчя з дня народження великого Кобзаря в 1914 році. Але з цим не рахувалися передові кола громадськості України, в тому числі і трудящі Харкова і області. Поступово шевченківські дні набрали значення всенародного свята, що засвідчує періодична преса. Свято береже пам'ять про Кобзаря сьогоднішній Харків. У бібліотеках ХДУ та імені Короленка зберігаються рідкісні видання творів поета.

Шевченківські архівні документи – живі свідки боротьби харківської демократичної інтелігенції за спадщину великого українського поета та увічнення його пам'яті.

Шевченкознавці Харківщини.

Великий внесок у розвиток шевченкознавства зробили харківські вчені і, зокрема, Харківського державного університету імені М.Горького.

Прогресивні університетські вчені ще до революції займали послідовно демократичні позиції у ставлення до української історії культури та літератури. Заслуговує на увагу сам факт наявності глибоких наукових зацікавлень творчістю крамольного поета – всупереч самодержавній політиці національного гноблення – у таких учених, як професори О.Потебня, М.Сумцов, Д.Багалій та інші. Важливо те, що харківські вчені ще в дореволюційні часи прагнули піднести все найкраще, що вони бачили в спадщині Шевченка – волелюбність, гуманність, безмежну любов до рідного народу, до його мови, культури та історії.

Шевченкознавчі праці, авторами яких були університетські діячі, з'явилися вже у другій половині XIX ст. незабаром після смерті Кобзаря. Професор Харківського університету Микола Лавровський, був одним з перших, хто вже в перші роковини смерті Кобзаря виступив з публічною лекцією, присвяченою пам'яті Т.Г.Шевченка.

На одній з шевченкових річниць у історико-філологічному товаристві міста Харкова у 1881 році виступив вчений Олександр Опанасович Потебня (22.09.1835р.-11.12.1891р.) український філолог, член-кореспондент Петербурзької Академії Наук, який зазначив, що Шевченко завжди був студентом визвольного руху, і тому інтерес до його особистості й поезії зростає з кожним роком. Він захоплювався творами і діяльністю Шевченка.

Але найбільш вагомим був шевченківський доробок професора Миколи Федоровича Сумцова (18.04.1854р.-12.09.1922р.) українського фольклориста, етнографа і літературознавця, який виявив справжню самовідданість у вивченні спадщини Кобзаря. З 1882 по 1922 рік вчений надрукував понад 30 праць, присвячених Шевченку. Будь-яке слово М.Сумцова про Т.Шевченка завжди ґрунтовне й чесне. Ось

деякі з праць відомого філолога: "Про мотиви поезії Т.Г.Шевченка" (1898р.), "В.А.Жуковський і Т.Г.Шевченко" (1902р.), "Пушкін і Шевченко" (1917р.), "Гуманізм Шевченка" (1915р.), "Харків і Шевченко" (1911р.), "Т.Г.Шевченко в листівках"(1913р.), і багато інших. Як голова Історико – філологічного товариства М.Ф.Сумцов організовував вечори пам'яті поета. Він відшукував і систематизував важливі факти зв'язків Шевченка з Слобожанщиною. Цінним внеском у шевченкознавство були праці видатного історика – харків'янина академіка Дмитра Івановича Багалія (7.09.1857-9.11.1932р.) українського історика і громадського діяча. Написані ним праці є результатом ретельного вивчення документів епохи: "Шевченко і Кирило-Мефодіївське братство", "Т.Шевченко і селяни в переказах і історичній дійсності", "Т.Г.Шевченко і народна школа" та інші. Багалій досліджував історичну роль творчості Шевченка та обґрунтував значення Шевченкової спадщини для суспільства. Його роботи важливі, насамперед, наміром показати Шевченка сином свого народу, своєї доби, розкрити риси його світогляду. Д.Багалій був першим директором Інституту Тараса Шевченка.

Окремою проблемою, розробку якої розпочав у 1918 році Н.Мірза-Авак'янц, стає питання про навчально-виховне значення спадщини Шевченка для підростаючого покоління ("Твори Шевченка як матеріал при навчанні історії України", 1918р.)

Вже в перші роки після жовтневої революції харківські вчені ставили питання про спеціальне всебічно наукове вивчення шевченківської спадщини. Це – Володимир Дмитрович Коряк (14.01.1889р – 12.04.1939р.), літературознавець і критик, автор книжки "Життя Тараса Шевченка" (Харків – 1929 р), статей "Шевченко і Куліш" (1926р.), "Поет оновленої землі" (1931р.), "Шевченко в поколіннях" та інших. А.Машкін – "Шевченкознавство як наука", І.Айзеншток – "До тексту Шевченкових творів"(1922р.). Вчені зазначили, що "нам потрібний Шевченко живий, реальний, такий, як він був насправді, яким дала нам його історична доба і та верства, звідки він вийшов. не потребуємо його "зодягати та підмальовувати". ("Ліквідація

культу Шевченка". Вісті № 58. 1922р.) Актуально звучать ці слова і сьогодні.

Ієремія Якович Айзеншток (4.03.1900р.-7.06.1980р.) вчений-шевченкознавець, літературний критик і перекладач, випускник історико-філологічного факультету Харківського університету (1921р.) І. Айзеншток уже тоді був добре відомий як літературознавець, дослідник архівних джерел. Учень академіків М.Ф.Сумцова та О.І.Білецького, він зробив багато і справі дослідження української літератури, особливо в галузі шевченкознавства.

Під час навчання в аспірантурі І.Айзеншток почав активно працювати над підготовкою видання поетичних творів Шевченка і його "Щоденника". Великі коментарі до шевченківських видань, а також вступні статті стали основою його цікавої праці "Шевченкознавство – сучасна проблема"(1922р.) Перше повне видання "Щоденника" вийшло в Харкові в 1925 році у видавництві "Пролетарій". Наступного року в нашому місті відкрився Всеукраїнський інститут Шевченка. У повідомленні РАТАУ від 9 березня з приводу його організації говориться, що цей інститут має бути подібним до Пушкінського дому в Ленінграді. Інститут складався з шести "кабінетів": дошевченківської літератури, біографії Шевченка, творчості Шевченка, післяшевченківської літератури, бібліографії й радянської літератури. Видавався "Збірник-щорічник", присвячений дослідженню життя і творчості поета. Інститут брав безпосередню участь у підготовці до друку повного зібрання творів Т.Г.Шевченка.

Протягом 1926-1931 років І. Айзеншток був ученим секретарем Науково-дослідного інституту ім. Тараса Шевченка в Харкові, брав участь у створенні тут бібліотеки і її відділу рукописів, де були зібрані автографи Т.Шевченка, Г.Квітки-Основ'яненка, І.Котляревського та інших письменників.

З 1934 року І.Айзеншток – у Ленінграді, але не пориває зв'язків з Україною. У 1941 році у видавництві "Радянський письменник" з'явилась його книга "Як працював Шевченко".

Значним, як для свого часу, було дослідження Миколи Антоновича Плевако (9.12.1890р.-11.04.1941р.), українського літературознавця і бібліографа, "Шевченко й критика", (1924р.) Головне завдання дослідника – розібратись у численному матеріалі, який публікували дослідники-шевченкознавці. У 1926 році вийшла книжка М.Плевако "Тарас Шевченко", (1926 р.) призначена для школи як посібник для вивчення. Це було науково-популярне видання, у якому розкривалось історичне значення й місце в історії вітчизняної культури Т.Шевченка.

Питанням Шевченкової мови і стилю займалися в той час М.Сулима та О.Синявський. Ці роботи певною мірою збуджували в читачів науковий інтерес щодо Шевченкової спадщини.

В 30-ті роки, в період культу особи, з творів Т.Шевченка, які видавались в Харкові: "Поезія Тараса Шевченка", "Кобзар", варварськи вирвали цілі сторінки з крамольними прізвищами укладачів і авторів коментаря, вступної статті. Закреслювали, темно-синім чорнилом старанно замазували прізвища "ворогів народу", які доносили до людей Шевченкову спадщину.

Проте і в 30 – і роки не зупинялись дослідження харківських вчених. Академік Олександр Іванович Білецький (2.11.1884р.-2.08.1961р.) український літературознавець, з 1939 по 1961 роки директор інституту літератури ім.. Т.Г.Шевченка АН УРСР у працях, присвячених Шевченкові, розглядав конкретні твори поета, розробляв таку проблему, як світове значення творчості Шевченка. Він докладно розробляє теми "Шевченко і слов'янство"(1952р.) та "Шевченко і світова література"(1934р.). Автор виходив з того, що Шевченко був не "мужицьким поетом", а – людиною великої культури, поетом, який подав людству XIX сторіччя високі зразки революційно наснаженої поезії.

За прикладом О.І.Білецького його учні С.М.Шаховський і І.Т.Балака займалися дослідженням змісту і мотивів революційного демократизму Т.Шевченка. Кандидатська дисертація Івана Івановича Пільгука (20.12.1899р.-18.07.1984р.) українсь-

кого літературознавця, педагога і письменника була присвячена вивченням зв'язків Шевченкової поезії з народною творчістю. Творчості Шевченка він присвятив низку статей. Одна з перших – "Шевченко і фольклор"(1936 р.), Найвідоміші праці: "Прозова творчість Т.Г.Шевченка. Російські повісті" (1951 р.), "Т.Г.Шевченко – основоположник нової української літератури" (1954 р.), "Сатира Т.Г.Шевченка" (1954 р.), "Т. Шевченко і декабристи" (1958 р.), "Традиції Т.Г.Шевченка в українській літературі" (1963 р.) та інші.

Ідеї і погляди І.І.Пільгука розвивали П.К.Яременко ("Тарас Шевченко в народних переказах і легендах", 1939 р.) і Семен Михайлович Шаховський (20.05.1909-16.07.1984р.), український літературознавець. Досліджував історію української літератури. Шевченкові присвятив праці "Великий революціонер-демократ" (1937р.), "Шевченко і російська література" (1939 р.), "Сто років Заповіту" (1946р.) "Шевченко-драматург" (1939р.) "Майстерність і стиль лірики Шевченка" (1958 р.), "Шевченко митець і мислитель" (1964 р.), книжки "Світова слава Шевченка" (1961 р.), "Огонь в одежі слова. Питання майстерності і стилю поезії Т.Г.Шевченка" (1964р.).

Уваги заслуговує стаття доцента ХДУ О.Г.Розенберга "Питання ритміки Т.Г.Шевченка", в якій була зроблена спроба проникнути в "секрети поетичної творчості" великого поета.

В довоєнному шевченкознавстві внесок літературознавців Харківського державного університету був значним, завдяки провідній ролі академіка Білецького, який згуртував навколо себе науковців і визначив проблеми, що стосувались міжнаціонального і світового значення Шевченка.

В післявоєнні роки на перше місце виходять дослідження про Шевченка, що ґрунтується на архівних матеріалах та на вивченні значних шевченкознавчих проблем. Зокрема, професор С.М.Королівський опублікував нові матеріали з історії вшанування Шевченка в Харківському університеті, з історії боротьби за Шевченка. Він досліджував зв'язки Т.Шевченка з Харковом, передусім – з видатними вихованцями Харківського університету: математиками М.В.Остроградським та М.О.Головком, ставлення їх до засланого Шевченка.

В цей час пишуть дисертації співробітники університету І.Т.Балака, Л.Г.Бикова, І.Г.Булашенко, І.Я.Журба, О.К.Клименко, у яких розробляються важливі проблеми шевченкознавства.

У 1962 році вийшла книга І.Г.Булашенко "Т.Г.Шевченко в українській літературі". У книзі й подальших статтях проаналізована велика кількість прозових та поетичних творів про Тараса Шевченка таких авторів, як С.Васильченко, О.Ільченко, Г.Хоткевич, О.Іваненко, Л.Смілянський та деяких інших.

Професор Ф.П.Медведєв у своїх статтях з ім'ям Шевченка пов'язує питання про формування і структуру сучасної української літературної мови, оскільки мова Шевченка органічно зв'язана із загальнонародною мовою.

Важливими з точки зору поглиблення розуміння поетики Шевченка є дослідження доцента А.С.Колодяжного в галузі звукової інструментовки поезій Т.Г.Шевченка, а професор Ф.П.Медведєв аналізує мовні засоби Шевченкової сатири.

У 70-80-ті роки вчені філологічного факультету Харківського державного університету продовжують шевченкознавчі традиції вузу. Три "Вісники" ХДУ (№ 256, 286, 329) значною частиною присвячені Кобзареві. У них були надруковані статті об'єднаних інтересом до актуальних питань шевченкознавства. Активну участь в їх підготовці беруть філологи Ф.П.Медведєв, О.О.Миронов, А.М.Ніженець.

Помітний внесок у шевченкознавство зробили працівники кафедри української мови. Вірністю Шевченку відзначаються мовознавчі праці доцента О.К.Клименко, яка продовжує працювати над цією тематикою і зараз. Її студії відзначаються докладністю і глибиною аналізу матеріалу, який досліджується.

Доцент кафедри зарубіжної літератури О.О.Миронов захистив у 1970 році кандидатську дисертацію "Еріх Вайнерт – перекладач Тараса Шевченка" і підготував до друку й супроводив коментарями 7-й том зібрання творів цього ж поета. О.О.Миронову належать також численні статті, присвячені розвитку шевченкознавства у Німеччині та скандинавських

країнах. У1989 році Олег Олексійович Миронов, який багато років досконало вивчав переклади віршів Шевченка іноземними мовами, склав унікальний бібліографічний покажчик "Шевченкознавство в Данії, Норвегії, Фінляндії, Швеції, Бельгії та Нідерландах", якого з нетерпінням чекали європейські фахівці з україністики.

Доцент Олег Миронов був шевченкіністом, який збирав все, що пов'язане з життям і творчістю Т.Шевченка. У його колекції шевченкіани було багато рідкісних матеріалів: значки, випущені в Югославії, США, ювілейна медаль, випущена до 50-річчя з дня смерті Т.Шевченка, 1911 року, мініатюрний "Кобзар", виданий конспіративно у 1940 році в Кракові, твори Т.Шевченка, перекладені болгарською, польською, іспанською, французькою, німецькою мовами. Олег Олексійович провів багато виставок своєї шевченкіани, в тому числі і у Канівському музеї-заповіднику Т.Шевченка, у Харківському педінституті імені Г.С.Сковороди. Він передав цілий ряд рідкісних матеріалів музеям Т.Шевченка і хотів, щоб його колекція, яку він стільки років так ретельно збирав, могла прислужитися всім шанувальникам поезії Великого Кобзаря. Тобто хотів створити музей-кімнату у Харківському державному університеті ім. М.Горького, куди збирався передати і свою колекцію шевченкіани. Передчасна смерть О.Миронова перешкодила здійснитись цим задумам, та й ніхто в університеті не захотів взяти на себе відповідальність і клопіт про збереження і розміщення безцінних книг, та інших матеріалів колекції.

Плідний науковий доробок вченого гідно оцінений громадськістю. Не випадково в академічному шевченківському словнику О.О.Миронову, єдиному харків'янинові ще за життя його, присвячено одну із статей.

Харківська дослідниця О.Д.Панченко у 1977 році захистила у Гумбольдському університеті (Берлін) кандидатську дисертацію "Творча спадщина та перекладацька практика. До проблеми відтворення А.Куреллою поезії Т.Шевченка німецькою мовою". У 1988 році О.Д.Панченко опублікувала цікаву історико-літературну розвідку про шевченківські публікації (переклади творів Т.Шевченка та статті про його творчість на

німецьку мову). Це "Кобзар" Шевченка німецькою мовою (1979р.), "Поезія Кобзаря мовою Гете" (1979р.), "Шевченкова криниця" (1982р.) надрукована в газеті "Ленінська зміна", "Друзі й недруги великого Кобзаря", "Прапор" № 3. У 1983р., та у 1988 році в журналі "Прапор" №3 надрукована стаття "Харківський журнал "Штурмшрітт" у боротьбі за Шевченка".

Питанням історії французьких перекладів творів Шевченка займалася завідуюча кафедрою французької мови В.А.Кухтенко. Було надруковано ряд її статей: "Заповіт" Т.Г.Шевченка в переводах Е.Гильвика" (1984р.), "Поема Т.Г.Шевченко "Кавказ" во французьких переводах" (1985р.), "З історії перекладу творів Шевченка у Франції" (1986р.)

Однією з найцікавіших останніх шевченкознавчих наукових праць є стаття доцента кафедри історії російської літератури Р.М.Піддубної "Федор Достоевский и Тарас Шевченко" (1986р.). (Материалы к истории несостоявшейся дружбы). Стаття багата фактичними даними, які висвітлені тут вперше.

До 175-річчя з дня народження Кобзаря харківські вчені представили багато серйозних наукових досліджень. Це новаторська монографія О.П.Чугуя "Драматургічні елементи в ліриці Т.Г.Шевченка", яка є результатом багаторічних досліджень досвідченого шевченкознавця. Крім цього він пише: "Караюсь, мучусь... але не каюсь!" (Про творчість Т.Шевченка) (1984р.), "Нескореність: (Поема Т.Шевченка "Царі")(1984р.), яка була надрукована в журналі "Прапор" №3. "Мій друже єдиний..." (Яків де Бальмен, якому Т.Г.Шевченко присвятив "Кавказ") (1989р.), "Т.Г.Шевченко та І.Я.Франко". (1989р.)

Привертає увагу начерк Ю.А.Ісіченка, надрукований в журналі "Прапор" №3 за 1989рік, "Шевченкове слово й сатирична пам'ять народу", в якому розглядається творчість Кобзаря як один із ключових моментів у розвитку української ментальності. У 1984 році він пише статтю "Звеличений народною пам'яттю", а у 1988 році "Тарас Шевченко і українська ментальність".

У 1989 році друкує свої статті І.Л.Михайлін: "Кобзар" у драматургії 1920-х років" (журнал "Прапор" №3, газета "Кра-

сное знамя" за 8 марта), "Современен, ибо общечеловечен", (вісник Харківського університету №329), "Сторінка драматургічної шевченкіани". А у 1994 році вийшла з друку його книжка "Достоєвський і Шевченко".

Великий внесок у розвиток шевченкознавства на Харківщині зробили і вчені Харківського державного педагогічного інституту. У різні роки ними були розроблені і надруковані дослідження по різним питанням шевченкознавства. Старшими викладачами інституту в "Наукових записках", Харківського державного педагогічного інституту, були надруковані статті: О.Й.Семененко, – "Традиції Шевченка в українській демократичній поезій", –"Шевченко і Франко". М.С.Потапчик, – "Фольклорні джерела творчості Шевченка". В.Цебенко – "Фігури як художній засіб поетичної мови Т.Г.Шевченка". Статті аспірантів Є.С.Розенфельда – "Українські письменники XIX ст. про Т.Г.Шевченка". Т.Зайцевої – "Про іншомовні елементи в лексиці "Кобзаря".

Значний внесок у вшанування пам'яті Кобзаря, у пропаганду його творчості серед населення, зробили харків'яни і за життя Шевченка і за всі інші десятиріччя, а особливо після здобуття Україною незалежності. Прикладів безліч і передовсім це численні публікації у харківських друкованих виданнях різного часу. На першому місці тут, звичайно, журнал "Прапор" (тепер "Березіль") Спілки письменників України, у якому було опубліковано близько двохсот статей, нарисів, романів, повістей, поезій та інших матеріалів, присвячених Т.Шевченку. Багато Шевченківських матеріалів друкувалось і в газетах "Слобідський край" та "Харківський Університет".

Ніколи не заросте стежка до цілющого джерела, безсмертного Тараса, для кожного з нас, що є яскравим прикладом відданого служіння своїй державі, нашій Україні.

Тарас Григорович з нами сьогодні, він буде з нами і завтра. Мріючи про майбутнє, Шевченко невтомно працював в ім'я його наближення. Це яскравий приклад для нас, в ім'я кого він жив, боровся, горів. Так будьмо достойні його!

Картини Т.Шевченка в художньому музеї Харкова.

Засновником критичного реалізму в українському образотворчому мистецтві є Тарас Григорович Шевченко. Творчість Шевченка як поета і художника формувалась під впливом російських прогресивних діячів культури. Зазнавши гніту кріпосної неволі і гоніння царського самодержавства, Шевченко в свої праці вкладав великий звинувачувальний зміст і створив правдиві образи поневоленого народу.

Великий вплив на формування художньої діяльності Шевченка і особисто в портретному живописі мав К.Брюлов.

Т.Г.Шевченко.

Портрет Є.Г.Горленко.

Олія. 1847р.

"Портрет Є.Г.Горленко" – зразок великої майстерності Шевченка-портретиста, який намагається створити образ живий і переконливий, підкреслити гідність і чарівність молодої жінки.

Т.Г.Шевченко
"Казахські діти-байгуші".
Сепія. 1853р.

В сепії "Казахські діти-байгуші", яку Шевченко виконав в роки заслання, з глибоким співчуттям показано жебракування і безправ'я, на яке прирікав народи Росії царський уряд. Прагнучи відобразити протест проти соціальної несправедливості, Шевченко намалював і себе разом з казахськими дітьми.

В серії акварелей Шевченко вперше у вітчизняному живопису правдиво і поетично змалював скупу на фарби природу Середньої Азії. До цієї серії належить і акварель "Острів Чекан-Арал". Художник майстерно передає своєрідність природи Приаралля. Острів Чекан-Арал знаходився у східній частині Аральського моря і в зв'язку з підняттям рівня води острів зовсім зник.

Останні роки своєї творчої діяльності Шевченко присвятив головним чином гравіруванню. Він надавав особливого значення гравюрі і зокрема офорту, як засобу

Т.Г.Шевченко. "Острів Чекан -Арал". Акварель. 1849р.

широкого розповсюдження образотворчого мистецтва серед різних верств населення. Прекрасний зразок майстерності Шевченка-офортиста – "Автопортрет", виконаний художником в останній рік життя.

Дорогоцінними реліквіями художньої спадщини безсмертного Тараса володіє художній музей. У Харківському художньому музеї експонуються ці чотири роботи. Харків'яни знають і люблять картини Т.Г.Шевченка-художника.

Т.Г.Шевченко.
"Автопортрет у шапці та кожусі".
Офорт. 1860р.

Художня шевченкіана Харківщини.

Помітне місце в художній шевченкіані займають праці харків'ян. Багато робіт мистецької шевченкіани належить і сучасним місцевим художникам, які зберігаються в приватних колекціях і краєзнавчих музеях.

Велика роль в мистецькій спадщині належить І.Ю.Репіну. Репін Ілля Юхимович (5.08.1844-29.09.1930р.), російський художник, академік, народився у місті Чугуєві Харківської губернії. В історичних картинах та портретах Репін розкривав духовну могутність народу, моральну силу й стійкість його кращих представників. Крізь усе життя проніс він любов до України, її історії, культури, народної творчості. Майже 180 картин, етюдів і ескізів виконав художник на українську тематику.

І.Ю.Репін.
Портрет Т.Шевченка.
Полотно, олія. 1888р.

З особливою симпатією Репін ставився до Шевченка і його творчості. Художник намалював портрет Т.Шевченка (1888 р.), його ж портрет він зобразив на картині "Не чекали" (1884 р.) поруч з портретом М.Некрасова. А також виконав ілюстрацію до поеми Т.Шевченка "Кавказ" (1908 р.)

І.Репін увійшов до складу журі першого конкурсу на проект пам'ятника Т.Шевченку, який мав бути споруджений в Києві. Працював над проектом пам'ятника поетові – виконав чотири ескізи до цього проекту. Один зберігається в Державному музеї Шевченка, три в музеї Академії мистецтв у Ленінграді.

Репін написав портрет поета без традиційної смушкової шапки, з відкритою лисуватою головою, у звичайному, замість свити або кожуха, одязі. Цей портрет спочатку передбачалося поставити в хатині біля могили на Чернечій горі. Однак після деяких роздумів вирішили залишити його в столиці і здати на зберігання в публічну бібліотеку, а для хатки вислати копію.

Бесєдін Сергій Фотійович (1901-1999рр.), художник, який усе своє довге життя (майже 100 років) жив і працював в Харкові. Його пензлю належить багато картин, які не раз експонувались на виставках, з якими знайомились мешканці міста і гості Харкова. Він учасник художньої виставки на честь 150-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка, яка експонувалась у Харківському художньому музеї в березні – травні 1964 року.

Його роботи: "Вартовий на могилі Шевченка" (1931 р.), "Шевченко на засланні" (1932 р.), "Велика дружба" (1937 р.); графічні твори – "Т.Г.Шевченко малює портрет Айри Олдріджа" (1938 р.), "Т.Г.Шевченко у М.Г.Чернишевського"(1949 р.), "Портрет Т.Г.Шевченка" (1961 р.), "В.І.Ленін на святкуванні сторіччя з дня народження Т.Г.Шевченка в Кракові" (1964 р.).

Художня школа Харкова має давні й самобутні традиції. Початок свій вона веде з XVIII сторіччя, коли тут була заснована перша малювальна школа.

Відкриття у Харкові художнього училища та художнього інституту пов'язане з іменами художників О.Любимова, О.Кокеля, С.Прохорова, М.Самокиша, Й.Дайца, О.Довгаля, А.Страхова, В.Мироненка. Вони як митці та вчителі сформували цілу плеяду майстрів, у творчості яких сьогодні сконцентровано головні риси харківської художньої школи: гостра соціальна спрямованість, звернення до історії свого народу, до її природи.

Васильківський Сергій Іванович (19.10.1854р.-7.10.1917р.) український живописець, що народився в Ізюмі Харківської області. Працював у галузі пейзажу, історичного та побутового живопису. У 1876 – 1885 роках навчався в Петербурзькій Академії мистецтв. Автор пейзажів "Козача левада" (1893 р.), "Козаки в степу" (1917 р.) Виконав розпис Полтавського земства (1901-1908р.р.)

Васильківський виконав портрети Шевченка (1901 та 1907р.р.), які зберігаються в Державному музеї Т.Шевченка. Був членом журі конкурсу на проект пам'ятника Шевченкові для Києва 1910 і 1911 роках.

Мартинович Порфирій Денисович (8.03.1856р.-7.10.1933р.) український живописець і графік. Народився в с. Констянтинівка Красноградського району Харківської області. У 1873-1880 роках навчався в Петербурзькій Академії мистецтв.

Автор жанрових картин, портретів українських селян, пейзажів. У своїх творах, зокрема в портретах селян, продовжував Шевченкові традиції народності й реалізму. Відома ілюстрація Мартиновича до поеми Шевченка "Гайдамаки" ("Гонта над тілами своїх синів"). Виконав також графічний портрет поета й два малюнки "Шевченко на засланні", ілюстрував твори І.Котляревського (1873 -1874р.р.)

Прохоров Семен Маркович (11.02.1873р.-23.07.1948р.) – український живописець, заслужений діяч мистецтв УРСР з 1941 року. У 1904 році закінчив Московське училище живопису, а у 1909 році – Петербурзьку Академію мистецтв. З 1935 року – професор Харківського художнього інституту. Жив і працював у Харкові. Виконав картину "Т.Г.Шевченко на засланні" й ксилографію "Т.Г.Шевченка везуть на заслання" (1939 р.)

Аверін Всеволод Григорович (20.02.1889р.-3.09.1946р.) – український художник. Народився в с. Чепіль Балаклійського району Харківської області. В 1914 році закінчив Харківське художнє училище. Працював у галузі книжкової і станкової графіки. Автор творів: портрет Шевченка (літографія), "Т.Г.Шевченко серед представників російської революційно-демократичної літератури" (літографія). "Т.Г.Шевченко в Новопетровському укріпленні" (офорт), усі – 1939р.

Довгаль Олександр Михайлович (27.01.1904р.-12.03.1961р.) – український художник, заслужений діяч мистецтв УРСР з 1951р. Народився на станції Дебальцеве Донецької області, помер у Харкові. В 1929 році закінчив Харківський художній інститут. Жив і працював у Харкові. Автор творів "Соціалістичний Харків" (1937р.) "Шевченко пише автопортрет", (1939р.) "Т.Шевченко в Петербурзі серед представників

літератури, мистецтва і науки" (1939р.) У 1942 році на тексти Шевченка створив серію плакатів "Вражою злою кров'ю волю окропіте!", та ілюстрації до творів П.Тичини, І.Кочерги.

Художник із села Веселого, що під Харковом, Дерегус Михайло Гордійович (нар. 5. 12. 1901р.) – український живописець і графік, народний художник СРСР з 1963 року.

У 1923 -1930 роках навчався в Харківському художньому інституті. Автор ілюстрацій до творів І.Котляревського, М.Гоголя, Л.Толстого, Л.Українки, Т.Шевченка, М.Вовчка і інших. У творчому доробку Дерегуса чільне місце посідають образ Т.Г.Шевченка й мотиви його творчості. Вперше художник звернувся до цієї теми у 1936-38 роках, створивши композиції "Т.Г.Шевченко в науці у дяка" (акварель 1938 р.) "Тарас слухає оповідання свого діда" (1938р.), "Катерина" (офорт 1938р.) У 1949 році виконав серію малюнків про дитинство та юність поета ("Тарас читає буквар", "Тарас пастух", "Т.Г.Шевченко на гориці у Ширяєва".) У 1956 році проілюстрував повісті Шевченка "Прогулка с удовольствием и не без морали", "Капитанша". Дерегус – автор ілюстрацій до поем "Катерина" і "Наймичка" (1963р.). Серед живописних творів, виконаних Дерегусом на шевченківські теми: "Тарас слухає кобзаря" (1956 р.) "Перебендя" (1961 р.), "По дорозі до Кирилівки" (1961р.). Лауреат Державної премії УРСР ім. Т.Г.Шевченка, 1969 р.

Любимський Олександр Павлович (13.03.1907р.-19.04.1981р.) Народився в м. Мелітополі Запорізької області, жив і помер в Харкові. Український художник, заслужений діяч мистецтв УРСР з 1968 р. Працював в галузі станкового й монументально-декоративного живопису. У 1932 році закінчив Харківський художній інститут.

Виконав у співавторстві цілий ряд творів на шевченківську тематику: "Т.Шевченко серед казахів", "Малий Тарас слухає розповідь свого діда про Коліївщину" (1940р.), графічні твори – "Т.Шевченко з сестрою Яриною", "Т.Г.Шевченко, Марко Вовчок і І.С. Тургенєв" (1961р.) "Думи мої, думи", "Дитинство Тараса" (1964р.)

Галкін Григорій Сергійович (нар. 1924р) Цікава, здібна, працелюбна людина! Так характеризують його друзі. Майстер

на всі руки, і пензель, і різець однаково підвладні йому. Помітними явищами в українському образотворчому мистецтві стали вже ранні живописні роботи Г.Галкіна, випускника Харківського художнього інституту.

Слід відзначити творчий успіх автора у створенні двох великих серій лінорізів, присвячених життю, творчості, важкій і героїчній долі Т.Г.Шевченка. Це широко визнані роботи: "Думи", "Зустріч Т.Г.Шевченка з І.Сошенком", "Воля!", "Над Невою", "На Батьківщині", "Т.Шевченко біля Академії мистецтв", "Арешт Т.Шевченка", "Т.Шевченко на засланні", "Пісня акина", "Т.Шевченко і А.Олдрідж" та інші. Ці його роботи демонструвались на художній виставці до 150-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка, яка експонувалась у залах Харківського художнього музею у 1964 році.

Багатогранна творчість художника заслужено визнана далеко за межами Харкова. Його твори експонувались на виставках у Москві, Києві, Львові, Донецьку та за кордоном. Невтомний і енергійний у своїй творчості художник-ветеран активно й талановито відгукувався на все, чим жила рідна країна.

Заливаха Опанас Іванович народився 26 листопада 1935 року в селі Гусинка, що на Харківщині. Він належить до яскравих творчих особистостей, що височать над часом. Україна на його полотнах дивиться нам в душу не очима селян, робітників чи історичних постатей, але дивиться очима вічності, що зупинилася на мить.

Нелегка доля у О.Заливахи. У 1933 році сім'я його батька переїхала на Далекий Схід, рятуючись від голодної смерті. Тут і минули дитячі роки художника. Закінчив у 1946 році Іркутське художнє училище, а у 1960 році Ленінградську академію мистецтв. У 1961році повертається в Україну і оселяється в Івано-Франківську.

Протягом весни 1964 року, спільно з Аллою Горською та Людмилою Семикіною Опанас Заливаха створив вітраж на шевченківську тематику в холі Київського університету. Цей витвір мистецтва КГБ знищило ще до офіційного відкриття. Композиція центральної частини триптиха була збудована на основі мозаїки О.Заливахи "Борітеся – поборете". За що О.Заливаху

було заарештовано і в 1966 році засуджено на п'ять років тюремного ув'язнення в Мордовії. Після звільнення у 1970 році працював у галузі книжкового оформлення та результативно працював у станковому малярстві. У своїй творчості не раз звертався до образу Т.Г.Шевченка та ілюстрацій до його творів. У 1995 році став лауреатом премії імені Т.Г.Шевченка. Учасник багатьох персональних виставок, а у 2003 році побачив світ альбом його творів. І досі Опанас Заливаха живе і працює в Івано-Франківську.

Віхтинський Віктор Іванович (нар. 1918р.), належить до покоління художників, сформованих в кінці 50-х – на початку 60-х років. Малювання Віктор Віхтинський полюбив ще з дитинства і на все життя. Закінчив Харківський художній інститут.

Різні його картини – портрети, пейзажі, жанрові сцени – об'єднані одною темою – темою любові до України. Цілий цикл своїх робіт Віктор Іванович присвятив Тарасу Шевченку. В серії "Народний поет" (1961р.) великий кобзар стає перед нами бунтівним, нескореним проповідником добра і справедливості. Шевченківська тема була продовжена художником в наступній серії "Дніпровські пейзажі" (1965р.) Був учасником виставки на честь 150 - річчя з дня народження Т.Г.Шевченка у 1964 році у Харківському художньому музеї. У цьому ж музеї у 1978 році експонувалась ювілейна виставка графічних і живописних робіт (в зв'язку з 60 - річчям автора). Вона продемонструвала зрослу майстерність відомого в Україні графіка.

Образи поета і його літературних героїв митці втілили в багатьох живописних, графічних і скульптурних творах. Це – портрети, станкові й монументальні роботи, картини, гравюри, малюнки, настінні розписи на теми з життя і творчості Шевченка, ілюстрації до його поезій і повістей, плакати тощо. Перші твори, в яких постає образ Шевченка або втілено сюжетні мотиви його поезій, належать йому самому. Пізніше до образу Шевченка та його літературних героїв звернулися художники, які ще за життя поета виступили продовжувачами його реалістичних і демократичних традицій: М.Башилов ("Наймичка", 1857 р.). Л.Жемчужников ("Кобзар на шляху", 1854 р., офорт

"Покинута" за поемою "Катерина", 1860 р.) Ці роботи особистого приятеля Т.Шевченка Льва Михайловича Жемчужникова зараз зберігаються у Харківському художньому музеї. У своїх спогадах Л.Жемчужников пише: "Мій малюнок "Покинута" в ескізі і в гравюрі дуже сподобався Шевченку, і він за цей малюнок назвав мене Шекспіром. Висока похвала в устах Тараса Шевченка, який ніколи не кривив душою".

Образ Шевченка багатогранно й глибоко відтворено в картинах, скульптурах і графічних композиціях, виконаних до 125-річчя з дня народження поета. Живописці багато уваги приділяли змалюванню окремих епізодів з життя Шевченка, наголошуючи при цьому на соціальній характеристиці, емоційній виразності полотен: Єфрем Світличний "Т.Шевченко в казармі", Михайло Глущенко "Т.Г.Шевченко серед селян" (1939р.), "Тополя".

Широке коло сюжетів з життя Шевченка відтворили графіки, які видали до ювілею поета спеціальний альбом, куди увійшли твори харків'янина Г.Бондаренка "Т.Г.Шевченко серед представників російської революційно-демократичної літератури", "Дитинство Тараса", "На засланні".

Особливо активно працювали митці над втіленням шевченківської теми в зв'язку з відзначенням 150-річчя з дня народження і 150-річчя з дня смерті поета, розширивши сюжетно-тематичні межі присвячених йому творів. Розмаїтішим, змістовнішим, людянішим стає образ Шевченка в живопису. Глибоко й проникливо втілюють характерні мотиви поетичної творчості Шевченка майстри графічного мистецтва. До багатьох творів поета вони звертаються вперше і в роботах прагнуть розкрити їхній філософський зміст.

Новаторський характер мали картини митців Харківщини, що стосуються періоду заслання поета: (Григорій Беркович "Т.Г.Шевченко серед казахів" 1961р. Віктор Бойченко "Т.Г.Шевченко на Аральському морі" 1963р. Георгій Космачов "Форт Шевченка. Флагшток" 1963р. Степан Письменний "Т.Шевченко серед киргизів" 1964р., Євген Соловйов "Т.Шевченко і казахські діти" 1964р. "Тарас Шевченко в Аральській експедиції", В.Петров "Тарас Шевченко і його по-

братими на засланні”). В цих творах Шевченка змальовано сердечною і чуйною людиною, безпосередньою й щирою у ставленні до казахського народу, особливо до дітей, у своєму захопленні незвичайною природою.

Незламний бунтарський дух поета передано в картині харків'янина Г.Томенка “Громадою обух сталить...” 1961р., а також його картина “Тарас Шевченко серед селян на Україні”, що відтворює образ поета під час подорожі по Україні, та “Портрет Т.Г.Шевченка”.

Викривальна гострота і політична злободенність характерні для сатиричних графічних творів, що їх виконали за мотивами поезій Т.Г.Шевченка “Сон” та “Єретик” Юрій Северин та Леонід Чернов. Пензлю цих митців належать картини Ю.Северина “Біля пам'ятника Т.Г.Шевченкові”, Л.Чернова “На могилі великого Кобзаря” 1960р., “Хата Дяка, де вчився Тарас” 1963р.

У багатьох творах митці, даючи фольклорне трактування образів, використовують і прийоми народної пластики (Микола Середченко “Наймичка” 1964р., Ілля Єфроїмсон “На панщині” 1964р., “Т.Г.Шевченко з пастушками” 1961р.)

На Харківщині як і в інших регіонах України, з особливим піднесенням вшановується пам'ять Тараса Шевченка в його ювілейні дні. Поступово шевченківські дні набрали значення всенародного свята, що засвідчує періодична преса Харківщини та ті багаточисельні заходи, які проводились у Харкові і області до 150-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка.

Не стояли осторонь і художники Харківщини. У залах Харківського художнього музею в березні-травні 1964 року експонувалась художня виставка митців Харкова і області.

У виставці взяли участь біля ста митців. Виставка складалась із чотирьох розділів: “Графіка”, “Живопис”, “Скульптура” та “Декоративно-прикладне мистецтво”.

Серед графічних робіт були показані роботи: Бориса Вакса, Олександра Любимського та Михайла Рибальченка “Дитинство Тараса”, “Тарас Шевченко в засланні”, “Зустріч Тараса Шевченка з І.Тургенєвим і М.Вовчком”, “Думи мої, думи мої”, всі 1964 р., Ніни Валежевої “Катерина”, 1964р. Юрія Головаша “І мене в сім'ї великій...” 1964р., Марії Паценко “Харків.

Пам'ятник Т.Г.Шевченкові" 1963р., "Гайдамаки", 1964р., Миколи Сліпченка, "Хата. Біля могили Т.Г. Шевченка" 1963р., Ігоря Стаханова, "Великому Кобзареві", 1964р., Антоніни Ткачової, "Тарас", 1964р., Петра Шигимаги, "Тарасова гора в Каневі", 1964р., Федора Юсова, "Т.Г. Шевченко і Л.Толстой" 1964р.), а також роботи інших митців, всього 56.

В царині живопису експонувались роботи: Інни Городецької, "Думи", 1964р., "Музей Т.Г.Шевченка. Кирилівка"., Юрія Любавіна, "Шевченкова калина. Кирилівка", 1963р., "Харків. В парку ім. Т.Г. Шевченка", 1963 р., Миколи Сліпченка "Канів. Тарасова гора", Карла Таньпетера, "Малий Тарас слухає кобзаря", 1964р., Зінаїди Шульги, "Заповіт", 1964р. Перелічені роботи безпосередньо мають відношення до образу Т.Г.Шевченка. Всього було виставлено тридцять картин 18-ти художників.

Харків'янами створений цілий ряд скульптурних портретів Т.Г.Шевченка. Це робота Адольфа Страхова "Т.Г.Шевченко" (гіпс тонований), Валентини Ткаченко "Т.Г.Шевченко з казахським хлопчиком" (гіпс тонований). Всього виставлялось шість робіт.

В жанрі декоративно-прикладного мистецтва взяли участь 14 митців. Художні вироби народних умільців у ряді випадків теж відтворюють образ Т.Г.Шевченка, тематику і мотиви його творів. Приклад тому, вироби Олександри Рибини-Конарьової "Тарілка. "Катерина", настінні тарелі: "Мені тринадцятий минало", "Дитинство Шевченка", Бориса П'яниди "Його слово, його слава не вмре не загине"(шамот), настінна таріль "Реве та стогне Дніпр широкий" (фаянс).

До 150-річчя з дня народження Тараса Шевченка в Харкові був виданий альбом естампів, куди увійшло 30 мистецьких творів.

В 1989 році у Харківському художньому музеї експонувалась художня виставка, присвячена 175-річчю з дня народження Т.Г.Шевченка. Понад сто авторів виставили на суд глядачів близько 300 творів живопису, графіки, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва. На виставці були представлені роботи художників старшого покоління і молодих

митців. Крім робіт, присвячених образу великого Кобзаря, привертали увагу живописні полотна і графічні роботи, що розповідали про сьогодення України, яку так любив Т.Шевченко.

Виставка була організована управлінням культури облвиконкому і Харківською організацією Спілки художників України.

Багато митців Харківської області чи вихідців з неї – і професіонали, і аматори – присвятили свої твори Тарасу Григоровичу. Не лише кобзарі, а й художники, скульптори, літератори в різний час натхненно працювали над відтворенням образу любимого поета, тих чи інших епізодів з його життя, по-своєму відгукувались на його твори, по-різному використовуючи їх у власному доробку. І перше місце в галузі цієї діяльності належить художникам і скульпторам.

Талантів безліч у народі. Це повною мірою відноситься і до Костянтина Терентійовича Лисокобилки. Народився на Харківщині на хуторі Євдокимівка Нововодолазького району. Малювати почав ще з дитинства. Його ілюстрації можна побачити в книжках, надрукованих видавництвами "Дніпро", "Радянський письменник", "Молодь", "Веселка" та іншими. Чільне місце в його доробку посідають пейзажі, твори, виконані в народному стилі, портрети видатних людей.

Готуючись до видатної дати в нашому духовному житті 175-річчю з дня народження Т.Г.Шевченка, його спадщина була в центрі уваги художника. Підготував ілюстрації до його творів, написав портрет. На виставці в обласному центрі народної творчості, присвяченій 175-річчю від дня народження Тараса Шевченка, експонувались і роботи Костянтина Лисокобилки. Виконані вони були в техніці мініатюри, але надто виразні: ні з чиїми роботами їх сплутати було неможливо. Портрет Кобзаря – найяскравіше тому підтвердження. Образ поета обрамлений традиційним українським орнаментом. Інші графічні етюди, об'єднані в серію "Моя Україна". Вони передають життєрадісний настрій, любов до рідного краю.

Шевченкіана в книжкових знаках

Екслібрис – мініатюрний різновид графіки – все ширше стає об'єктом дружніх зв'язків між творцями і шанувальниками цього виду мистецтва. Образ поета та персонажі його творів відображені в багатьох видах і жанрах образотворчого мистецтва. Графічні мініатюри-екслібриси теж мають свою історію стосовно шевченківської тематики.

Серед речей Тараса Григоровича, які надійшли в Державний музей Т.Г.Шевченка у Києві від внучки Варфоломея Шевченка – Марії Гилевської, була невеличка печатка з монограмою "Т.Ш". Нею поет користувався як особистим знаком для позначення його рукописів і книг. Отже, початком шевченківських екслібрисів, перший екземпляр якого – прижиттєва печатка поета.

Ще не написана історія українського книжкового знака, тут ще багато білих плям. Це завдання не під силу одному, навіть неабияк ерудованому фахівцю, адже книжковий знак, пройшовши 400-літній шлях, практично мало висвітлений.

В різних виданнях не густо розсипані публікації щодо всесоюзних та зарубіжних виставок графічних мініатюр, конкурсів, які почастішали останніми роками, мов вогники, спалахують інформації, присвячені доробку окремих майстрів.

Вважається, що перший художній шевченківський знак, створила відома львівська художниця Олена Кульчицька у 1915-1916 роках. Він був призначений для книгозбірні школи у Володимирі-Волинському.

Починаючи з двадцятих років минулого сторіччя, художники створили сотні екслібрисів, присвячених Кобзареві. У них – образ самого Тараса Шевченка, рідної України, яку він любовно і проникливо оспівав, героїв його творів, пам'ятники, поставлені йому, його нелегкий життєвий шлях.

Популярними стають знаки на мотиви творів Т.Г.Шевченка. Особливо часто художники звертаються до поем "Катерина", "Гайдамаки", "Кавказ", "Сон", "Тополя". І важливі події життя великого Кобзаря хвилюють екслібрисистів, стають першопоштовхом до віднайдення цікавих графічних вирішень.

А зараз вернемось до одного з найбільших і найвідоміших осередків шанувальників екслібриса на Україні – Харківського клубу, добре знаного і за межами України.

Тогочасна столиця України – Харків – стає центром української видавничої справи, що сприяло піднесенню мистецтва книги на якісно вищий рівень. Розвивається і мистецтво малої графіки – екслібрис. Любов до нього прищеплювали викладачі Харківського художнього інституту, зокрема, О.Маренков, його учні і послідовники – Й.Дайц, М.Фрадкін, О.Довгаль та інші. Їхні графічні мініатюри, виконані в різноманітних манерах, становлять чималий інтерес. Художники розширили коло шанувальників малої графіки, залучили до роботи багато цікавих майстрів, які працювали в широкому діапазоні техніки. Це гравюри на дереві, пластику, літографії, ліногравюри, офорт тощо.

В 1964 році звернувся до книжкового знака Микола Молочинський. Ще коли був студентом вечірнього відділення Харківського художньопромислового інституту він виконав понад 20 мініатюр, віддаючи перевагу техніці дереворити. Зараз на рахунку Миколи Івановича понад 150 робіт, значна частина яких добре відома збирачам і художникам своїм національним колоритом.

Молочинський на громадських засадах багато років очолює харківський клуб екслібрисистів, колекціонує і пропагує книжковий знак. За довгий час у мистецтві брав участь більш як у 85 виставках. Його екслібриси є в музеях та колекціях по всьому світу. Коротку історію екслібрису розповів М. Молочинський у своїй книжці "Харківський екслібрис. Минуле та сучасне", де згадує всіх харків'ян-екслібрисистів. На основі своєї колекції, яка налічує понад 6000 знаків, зробив каталог харківського екслібрису. Харківський клуб створений у 1968 році, згуртував майстрів книжкового знака, мистецтвознавців, книголюбів, колекціонерів і всіх небайдужих до малої графіки. Тут організовуються систематичні персональні та тематичні виставки.

Значно збагатилась шевченкіана книжкових знаків у 70 - х роках. Динамічні, сповнені особливої художньої наснаги,

самобутні твори харків'ян Д.Мірошниченка, М.Демиденка, В.Усолкіна. В екслібрисах цих авторів пульсує живе слово поезії великого Кобзаря.

Під час підготовки і відзначення 170-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка точним і лаконічним штрихом графічної мініатюри було створено нові цікаві знаки. Роботи цього періоду М.Молочинського, Ю.Киянського, М.Демиденка – красномовно засвідчують зростаючий інтерес до шевченкової спадщини.

У 1986 році була організована виставка "Шевченкіана в книжкових знаках", на якій експонувались роботи харківських художників М.Молочинського, В.Усолкіна, М.Демиденка та інших. Шанувальників малої графіки приваблювали роботи цих майстрів.

Близько 400 графічних мініатюр, виконаних митцями малої графіки України, експонувалась в залах Державного музею Т.Г.Шевченка в Києві на всеукраїнській виставці екслібриса "У вінок Кобзареві", присвячений 175 річчю від дня народження Т.Г.Шевченка.

Цікавим доробком на виставці стали роботи художників з Харкова. Серед учасників вернісажу варто відзначити роботи Миколи Молочинського, Миколи Демиденка, Віктора Усолкіна, Миколи Неймеша. Графічні мініатюри більш як 100 художників – професіоналів та аматорів – показано на виставці екслібрису "У вінок Кобзареві" в Києві.

Розмай Шевченкових образів, портретів, несхожість авторських манер, технік. І лише одне об'єднує художників – палка шана до Великого Кобзаря, його спадщини.

"Т.Г.Шевченко в екслібрисах українських художників" – таку добірку кишенькових календарів-щомісячників випустило видавництво "Радянська Україна". Вона була присвячена 175-річчю Великого Кобзаря. В ній наведені роботи художників О.Мікловди, П.Прокопіва, І. Балана та харків'янина В.Усолкіна.

Більш як за 25 років захоплення малою книжковою графікою В.Усолкін досяг великих результатів. Його улюблена техніка – ліногравюра, яка придатна для високого друку. В

активі художника – більше ста вітчизняних і зарубіжних виставок екслібрисів, у каталоги яких внесено його ім'я і його роботи. Вони експонувались в Англії, Німеччині, Чехії і інших країнах. Вони завжди в центрі уваги відвідувачів численних виставок професійних і самодіяльних художників у великих містах Росії, Білорусії, України…

Багато знаків, виконаних Віктором Усолкіним, в яких він лаконічно передає своє бачення Кобзаря, його творів мовою графіки. В кожному екслібрисі – відображення генія Тараса Шевченка і таланту художника Віктора Усолкіна.

Високою майстерністю відрізнялися знаки, нині уже покійного, Миколи Демиденка. У художника особлива гра світлотіні, коли сполучення білого і чорного кольорів у вигляді суцільного фону або тонких рішучих рисок створюють малюнок – точний, об'ємний, що і є його індивідуальним почерком.

Багато ще можна було б розповідати про Миколу Івановича та його добрі справи художника. Художник не вмів працювати в "скриню", прагнув, аби потрапили його роботи до добрих рук, бажав, щоб їх більше бачили, знали. Щиро і щедро дарував їх.

Харківський клуб екслібрисистів пишається своїми майстрами. А їх чимало. Скажімо, художник-оформлювач Олексій Литвинов, захопившись екслібрисом з 1975-го року, тепер має біля 450 мініатюр. Він учасник республіканських всесоюзних та міжнародних виставок, лауреат ряду конкурсів екслібриса, підготував вісім персональних звітів. Праці Олексія Литвинова відзначаються самобутністю, оригінальністю, індивідуальною творчою манерою.

Працює він багато й плідно. В його доробку сьогодні 300 книжкових знаків для друзів, діячів культури, книголюбів, колекціонерів. Крім чорно-білого виконання, частина його робіт створена у кілька дошок у м'якій кольоровій гамі. Знайомство з художніми мініатюрами, які виходять з під різця Олексія Семеновича Литвинова для книжок його друзів і товаришів – це зустріч із справжнім мистецтвом, це насолода і відпочинок для душі. Його екслібриси – красномовні і багатозначні, ніби живуть у трьох вимірах: одночасно розповідають про тему чи

героя книжкового знака, так і про автора і про його володаря. Відомий Литвинов і як оформлювач книжок: видавництво "Прапор" випустило більше двадцяти оформлених ним видань.

Або ось художник Микола Степанович Неймеш. Разом з товариством книголюбів Дзержинського району Харкова оформив в книжковому магазині експозицію екслібрисів семи місцевих художників. Сам захопився цим видом мистецтва і вже не уявляє себе без нього. М.Неймеш закінчив Харківське художнє училище, художньо-промисловий інститут, займався станковою графікою. Перевагу художник віддає українській тематиці. Улюблені герої його мініатюр – персонажі творів Шевченка, Гоголя, Булгакова. Його роботи сповнені веселою вигадкою, вони, незважаючи на малий розмір, завжди змістовні, примітні влучно знайденими і досить промовистими деталями.

Сюжети робіт художника прості, легко читаються – це літературні розповіді, комедійні історії, народні казки. Особливо приваблюють майстра герої "Вечорів на хуторі біля Диканьки" – їм Микола Неймеш присвятив добрий десяток знаків.

Більше 50-ти книжкових знаків на шевченківську тему виготовив М.Неймеш за 16 років. А всього у своєму доробку має близько 350 екслібрисів, і кількість їх неухильно зростає. Учасник двадцяти міжнародних виставок і двох персональних в Італії та Німеччині, його роботи надруковані у 15-му томі Європейської енциклопедії екслібриса, а також у багатьох книгах, журналах, газетах. Видав шість книжок, присвячених екслібрису. У 1999 році з'явилась "Тарас Шевченко в моїх книжкових знаках". Микола Неймеш завжди в пошуку, і ми чекаємо від нього нових здобутків.

Харківський художник Микола Таможников потяг до малювання відчув ще навчаючись в школі, і цей потяг до малювання залишився на все життя.

1. М.Демиденко (дереворит). 1975р. м. Харків.
2. О.Литвинов (гравюра на оргсклі). 1984р. м. Харків.
3. М. Неймеш (ліногравюра). 1988р. м.Харків.
3. В.Усолкін (ліногравюра). 1995р. м.Харків.

Перший книжковий знак виконав у 1975 році під час навчання в Харківському художньо промисловому інституті. На сьогодні Микола Іванович виконав понад 60 книжкових знаків для бібліофілів, бібліотек, музеїв. Брав участь у більш як сорока виставках у нашій країні, а також у Польщі, Словакії.

У Харкові брав участь у виставках: "Шевченкіана в книжкових знаках" (1986р.), "Шевченкіана в екслібрисах українських художників" (1990р.). У 1995 році організовує персональну виставку своїх художніх і графічних робіт.

Творчість Таможникова привернула увагу видавців, які почали давати йому замовлення на ілюстрацію книжок. Працював у видавництві "Прапор", "Харків", де проілюстрував більше 25 книжок, а також працював головним художником у редакціях газет "Слобідський край", "Слобода".

Книжкові знаки нового періоду творчості художника М.Таможникова відзначаються своєрідною, зрілою і виразною графічною манерою, вмінням у творі невеличкого розміру передати в лаконічній формі скупими засобами графіки індивідуальність власника екслібриса. Це і відрізняє його роботи від інших авторів.

Перший на Україні екслібрис з'явився три століття тому. А зараз книжковий знак став одним із самостійних видів мистецтва, до якого звертаються багато вітчизняних художників.

Музична шевченкіана Харківщини.

Тарас Шевченко – постать велетенська й унікальна. Серед блискучого сузір'я світових геніїв важко назвати ім'я поета, вірші якого перелились би таким широким потоком у музичні твори. Вже на початку 20 століття вірші з "Кобзаря" були втілені у більш ніж 1500 музичних творах. Інтерпретація поезії Шевченка в музиці, яка розпочалась ще за життя поета, триває і в наші дні. Впродовж 20 століття творчість Шевченка залишається живим джерелом натхнення композиторів у різних країнах. Інтерес до Шевченківської музи не згасає. Кожне покоління митців знаходить в поезії Шевченка все нові риси народної мудрості, отримуючи імпульси для своєї творчості.

Поетичне слово, естетика Шевченка відіграли виняткову роль у зародженні й розвитку української професійної музики. Ще за життя Шевченка українські музиканти захоплювалися його поетичними творами і прагнули передати в музиці їх зміст і настрій. До поезій з "Кобзаря" й до образу Шевченка зверталося багато композиторів.

Біля джерел музичної шевченкіани Харківщини стояли композитори П.І.Чайковський і М.В.Лисенко.

Чайковський Петро Ілліч (7.05.1840р.- 6.11.1893р.) – російський композитор. Автор опер "Євгеній Онєгін", "Пікова дама", балетів "Лебедине озеро", "Спляча красуня" і багатьох інших музичних творів. З 1864 року до кінця життя композитор майже щороку по кілька місяців жив на Україні, в Харківській губернії. Написав чимало творів на українські теми, використовував українську мелодику в операх "Черевички" й "Мазепа" та в 2-й (Українській) симфонії. Перебуваючи на Харківщині в с.Олександрівка Красноградського району, де проживав його брат Модест Ілліч, П.Чайковський написав на слова Шевченка романс "Вечір", "Садок вишневий коло хати" (1875р.) та дует "На вгороді коло броду " (1880р.)

Першим українським композитором, який свідомо підійшов до музичного втілення поезії Шевченка, став **Лисенко Микола Віталійович** (22.03.1842р.-6.11.1912р.) – основоположник професійної музичної школи на Україні, який своє музичне навчання розпочав з Харкова. В цьому втіленні він вбачав не тільки своє особисте бажання віддати шану великому національному поету України, а перш за все – відкрити шлях розвитку національному музичному мистецтву на ґрунті високої поетичної майстерності, національної визначеності, соціальної значущості слова великого Кобзаря.

М.Лисенко один з найкращих інтерпретаторів Шевченкової творчості (86 композицій), який втілював у музиці його ліричні, героїко-епічні і драматичні образи.

У 1868 році з твором для соліста, хору й фортепіано на слова "Заповіту" виступив М.В.Лисенко. Його "Заповіт" започаткував великий цикл музичних композицій з "Кобзаря", над яким він працював усе життя. Композитор об'єднав цикл у сім серій, куди ввійшли пісні й романси, хори з супроводом і без супроводу, три кантати.

Першу серію становлять сатиричні й жартівливі пісні на слова Шевченка, чимало з них за стильовими ознаками близькі до народних: "Ой одна я, одна", "Садок вишневий коло хати", "Утоптала стежечку", "Як би мені, мамо, намисто". В наступних серіях композитор багато уваги приділив, поряд з ліричними й жанровими віршами, героїчним та філософським творам поета. Епічні мотиви відчуваються в солоспівах "Ой Дніпре мій, Дніпре" (з "Гайдамаків"), "У тієї Катерини хата на помості".

Величну картину розбурханої стихії Микола Лисенко передав у піднесеній музиці пісні-романсу "Реве та стогне Дніпр широкий".

У хоровій музиці М.В.Лисенко також відтворив різні теми й напрями Шевченкової поезії. Це героїчні пісні про подвиг і трагедію народу в боротьбі проти чужозем-

них загарбників: "Наш отаман Гамалія", "У туркені, по тім боці", "Встає хмара з-за Лиману " (з "Тарасової ночі"), "Іван Підкова", твори про соціальну несправедливість "Тече вода в синє море", "Вітер в гаї нагинає" (з "Мар'яни-черниці)", "Не хочу я женитися". Музичні замальовки з народного побуту: "Була колись Гандзя", "Од села до села" (обидві з "Гайдамаків"), "Навгороді коло броду". Ліричні картини й музичні пейзажі "Ой, діброво – темний гаю!", "Барвінок цвів".

Пам'яті поета він присвятив кантату до 50-х роковин смерті Т.Шевченка. Твори М.В.Лисенка на Шевченкові тексти одне з найцінніших надбань української музичної культури. Композитор, як ніхто з інших митців, охопив широке коло тем і образів із спадщини поета, подав художню інтерпретацію їх. Його музика звучить справді по-народному й, разом з тим, свідчить про те, що він майстерно переосмислив форми й прийоми, які виробила багатовікова світова музична практика. Лисенкова інтерпретація "Кобзаря" – взірець для композиторів наступних поколінь.

Лисенко був учасником щорічних вечорів, присвячених пам'яті поета. Твори на слова Шевченка композитор включив до програм хорових концертів, що відбувалися за його участю на Україні та в Росії. Лисенко був членом комітету для спорудження в Києві пам'ятника Шевченкові (1910р.), головою комітету по вшануванню пам'яті поета (1911р.)

В сім'ї вольній, новій.

Всесоюзне Шевченківське літературно-мистецьке свято "В сім'ї вольній новій..." у 1988 році з 12 по 15 червня відбулося на Харківщині. Присвячене воно було 174-річчю з дня народження Т.Г.Шевченка. Гостей з Москви, Ленінграда, братніх республік та з-за кордону зустрічав Харків. І хоч Тарас за своє недовге величне і страдницьке життя не встиг побувати в Харкові, були, є і завжди будуть Тарасові стежки в нашому місті. Вони в серцях і душах харків'ян, вони в Тарасовому слові – вільному і нескореному, правдивому і натхненному.

Урочисте відкриття свята відбулося у Палаці культури й техніки Харківського електромеханічного заводу. Вечір відкрили голова Республіканської комісії по проведенню Всесоюзного Шевченківського свята, секретар правління Спілки письменників Б.І.Олійник та голова виконкому Харківської обласної ради народних депутатів О.С.Масельський.

„Кожне Шевченківське свято справді-таки має свою особисту прикмету", – сказав, відкриваючи вечір, Б.Олійник. Останнім часом ці урочистості вийшли і на всесоюзні, і на світові обшири, вони стали всенародними вже й за географічними ознаками.

Відкриття Шевченківського свята в Харкові – подія визначна для одвічної столиці Слобожанщини, великого індустріального центра на сході України. Тут витає могутній дух великого народного воїна кошового Війська Запорозького Івана Сірка. Тут спалахнув світильник мудрості шанованого всім світом філософа Григорія Сковороди. У Харкові жили і діяли незабутні Г.Квітка-Основ'яненко, Л.Боровиковський, П.Гулак-Артемовський, М.Костомаров, які першими розпізнали в Шевченкові генія нації. Саме тут зароджувалася новітня українська література, саме тут озвалися світові П.Тичина, Остап Вишня, Лесь Курбас, В.Сосюра, І.Микитенко, Ю.Яновський, І.Багряний, М.Хвильовий, Г.Хоткевич і багато інших. Отож, Харків –

саме те місто, до якого Шевченко міг би заходити, як до найріднішої світлиці, а харків'яни – саме ті люди, на яких можна покластися у найвідповідальніших завданнях.

Травень – Шевченків місяць. Цього місяця він назавжди повернувся до рідної землі і упокоївся на канівській верховині. Осмислюючи ще раз, ким став для нас великий Кобзар, то треба сказати, що коли в таку далеку сирітську пору, дехто з козацької старшини проміняв свої вольності на лакейські ліврeї, кинувши рідний народ напризволяще, то саме Шевченко взяв на себе тяжку булаву його духовного правничого і вивів колишніх сіряків на таку високу духовну верховину, з якої весь світ побачив, чиїх батьків, чиї ми діти, що наше щастя можливе лише в сім'ї вольній, новій.

Але на жаль, в сучасну пору, коли Україна постала як незалежна держава, багато хто забув ці заповіді Т.Шевченка. Про таких людей Тарас Григорович писав: "Славних прадідів великих, Правнуки погані!"

В даний час ми по-новому прилучаємось до Кобзаревої музи, відчуваємо, як бракувало і ще бракує його щирого, безкомпромісного українського слова і вигостреної, як меч, Тарасової правди, яку ховали від нас аж до дня проголошення незалежності. Розбудова незалежної України висвітлює той світ, те суспільство, яке мріяв бачити Тарас Шевченко.

В ті дні у залах Художнього музею була відкрита виставка "Мальовнича Україна". Свої твори виставляли митці – Т.Яблонська, М.Романишин, В.Перевальський. А в сусідньому будинку – експозиція унікальних книжок із зібрання Є.Артеменка, земляка поета. Серед 115 "Кобзарів" – видання 1860 року, перше посмертне – 1867-го, "Поезії Т.Г.Шевченка, заборонені в Росії", що з'явилися в Женеві 1890-го, й інші рідкісні видання давнього й сучасного часу.

Письменники Д.Павличко, Валерій Шевчук, В.Дрозд, Василь Шевчук, О.Деко, Р.Полонський та багато інших ділилися своїми роздумами, спілкуючись з хар-

ків'янами, виступали в школах, вищих учбових закладах, будинках культури. А в Шевченковім парку була посаджена Алея дружби.

Чимало засіялось доброго і на літературному вечорі в Палаці "Україна". Це був єдиний захід, де вхід був за квитками, і недешевими. Але ж ішли сюди харків'яни, щоб послухати, зустрітися з улюбленими відомими письменниками. Одержані кошти пішли у фонд культури і на пам'ятник Шевченкові в Ленінграді. Участь у цьому вечері взяли Є.Долматовський, Б.Олійник, Д.Павличко, І.Драч, В.Дрозд, Оксана Пахльовська, Оксана Забужко, Ірина Мироненко.

Свято проходило по всій Харківській області. Зустрічали гостей Красноград і Балаклія, Сахновщина і Лозова, Богодухів і Чугуїв, Золочів і Шевченкове, Куп'янськ і Зміїв. І скрізь були народні пісні, зустрічі, зворушливі, щирі слова.

В Шевченковім саду були організовані виставки картин харківських художників, книжкові базари. Біля Шевченкового монумента, обабіч постаті Поета – симфонічний оркестр, прославлені співаки, український державний хор, капела бандуристів, хор ветеранів, казахський народний оркестр, самодіяльні сільські та дитячі колективи. До підніжжя пам'ятника кладуть гірлянди квітів харків'яни, письменники, численні гості. Над площею лине "Заповіт", пісні, танці, схвильовані слова складають багатомовний океан, що яскраво засвідчує: живе мрія поетова про людське братерство і про сім'ю вольну, нову.

Гримів святковий салют, харків'яни салютували Шевченкові.

Червоний день календаря.

День пам'яті Т.Шевченка відзначили в Україні як святковий, тобто неробочий день. У 1920 році Раднарком України прийняв постанову, присвячену святкуванню пам'яті Т.Г.Шевченка:

"Рада Народних комісарів УСРР постановляє: День… роковин смерті пролетарського поета Тараса Григоровича Шевченка оголошується всенародним святом. В цей день, вільний від праці, повинні бути влаштовані лекції, концерти-мітинги, в яких було б з'ясоване велике значення Шевченка, як оборонця батрацької, селянської долі, та його боротьби за соціальне визволення трудового люду.

Розпорядок святкування доручається скласти Наркомосвіті.

Голова Ради Народних комісарів

Х.Раковський."

Раднарком ухвалив рішення виділити гроші – по 1 мільйону рублів кожній губернії України на підготовку і проведення Шевченківського свята.

У той святковий день в столиці України Харкові, у всіх міських театрах проводили лекції про життя Т.Шевченка і вистави на теми його творів. На харківських майданах збирались мітинги. На центральному майдані, біля будинку ВУЦВК на мітингу з промовою виступили Г.Петровський, Х.Раковський та Г.Грінько.

Газети писали про святкування Шевченківського дня в Києві та інших містах і селах України.

День пам'яті Шевченка, як вільний від роботи, вихідний день святкувався на Україні і в наступні роки десь приблизно років десять. На жаль, невідомо, коли він був заборонений і з якої причини. Хоча причина тут може бути одна – боротьба з "українським націоналізмом". Минуло вже 12 років як Україна стала незалежною державою, то може вже настала пора повернути народові це свято, свято вільної України і День пам'яті генія, нашого пророка, Тараса Шевченка.

Музей Т.Г.Шевченка — перший на Харківщині.

96-а середня школа міста Харкова з часу свого заснування була україномовною і саме тому в ній з ініціативи вчителів та учнів в 1988 році було створено музей Шевченка.

У тодішнього директора школи М.Захарова, вчителя географії С.Мартиненка, художника М.Молочинського виник задум створити на базі етнографічного гуртка осередок по збиранню матеріалів до майбутнього музею Т.Г. Шевченка.

З давніх пір у школі зберігалося погруддя Т.Шевченка. Багато змін було у школі, але Шевченко завжди залишався з учнями. Ось і тепер, коли було збудовано нову школу, оте старе, але знайоме багатьом поколінням учнів погруддя зайняло почесне місце на шкільному подвір'ї.

Розпочався збір експонатів. Листи до Канівського, Київського музеїв дали змогу отримати багато цінних рекомендацій, а також деякі матеріали.

Велику допомогу шкільному музею надали харківські митці. Створені руками різьбяра по дереву панно Миколи Колінєва, картини Миколи Молочинського – копії автопортретів Т.Г.Шевченка, а також макет батьківської хати Шевченка зайняли чільне місце в експозиції музею.

Перелік унікальних експонатів доповнився дарунками мешканців селища Велика Данилівка, роботами вчителів і учнів школи. Унікальне зібрання значків, медалей, книг про Т.Г.Шевченка подарував музею вчитель географії С.Мартиненко. Художник М.Молочинський подарував листівки, марки, екслібриси (книжкові знаки) з зображенням Т.Г.Шевченка.

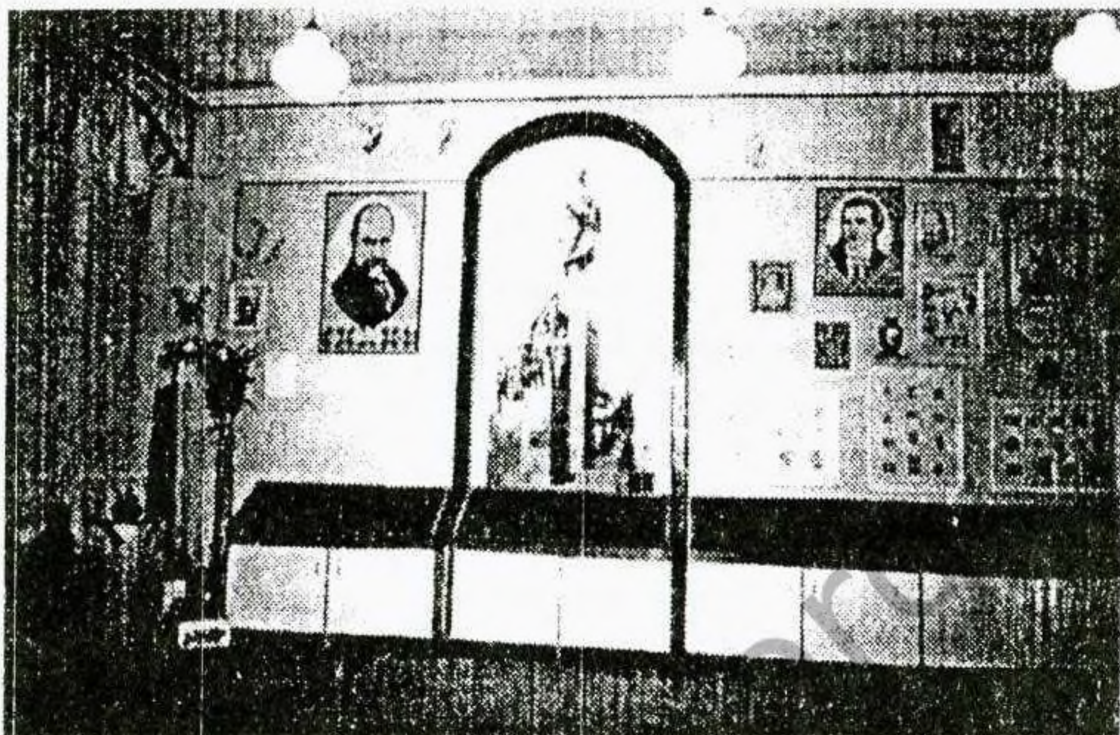

Експонати музею.

Жителька селища В.Данилівка К.Монжос подарувала вишитий портрет Шевченка, вчитель музики В.Рябовол – старовинні речі XIX сторіччя: бандуру, стілець, годинник. Вчитель праці О.Лимар разом з дітьми вишили "Заповіт" і обкладинку до "Кобзаря", серветки. Значний внесок в створення музею внесли вчителі української мови і літератури З.А.Безвесільна та Г.О.Свидло.

В період 1989-1990 року створювався інтер'єр музею, меблі, стенди, рамки, макети. Ці два роки пішли на розробку проекту музею. На конкурсній основі переміг проект М.Молочинського, який був затверджений харківським відділенням Українського фонду культури.

Велику допомогу у придбанні матеріалів для оформлення музею надали шефи – завод "Комунар", частину коштів виділило харківське відділення фонду культури. За два роки руками вчителів, учнів і їх батьків було підготовлене приміщення, зроблено фриз, меблі, стенди.

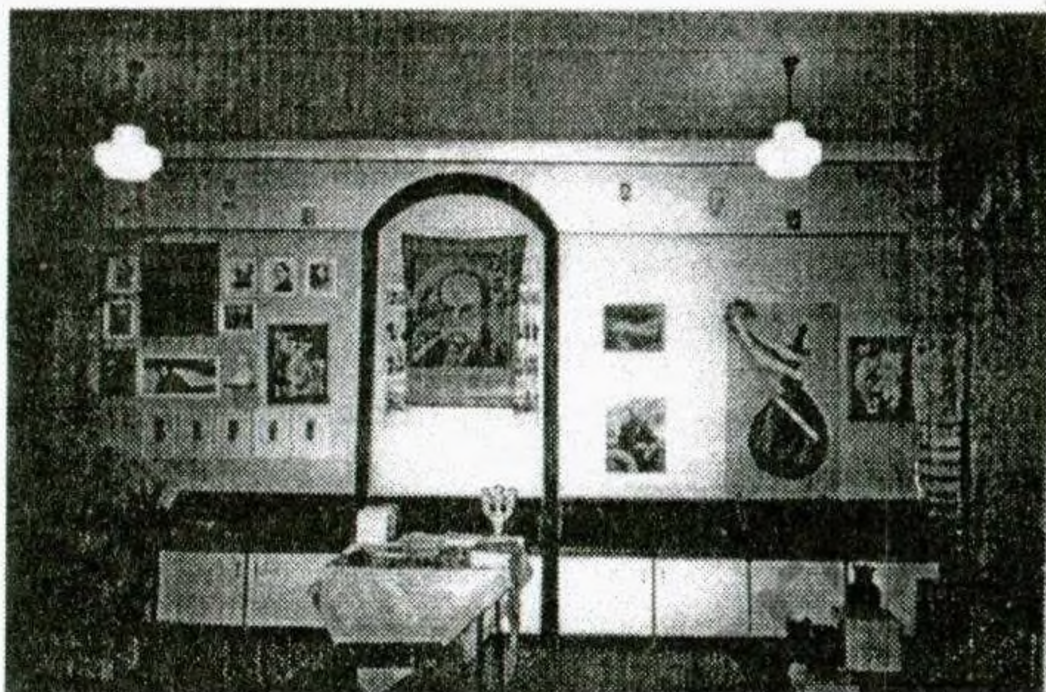

Копія автопортрета Т.Шевченка роботи художника Миколи Молочинського та інші експонати.

Директор музею — вчитель географії Станіслав Мартиненко біля експонатів музею.

Нарешті 10 вересня 1990 року відбулося урочисте відкриття шкільного музею Т.Г. Шевченка.

На свято були запрошені студенти і викладачі ХДУ, діячі культури з харківського обласного відділення Українського Фонду культури, актори театру ім. Т.Г.Шевченка, кореспонденти харківських газет, харківське телебачення, мешканці селища В.Данилівка, вчителі інших шкіл. Директором музею було призначено вчителя Мартиненка С.М.

Музей перетворився на осередок національно-патріотичного виховання. Тут проходять перші уроки першокласників, уроки народознавства, етнографічні засідання, фольклорні свята, уроки шевченкового слова. Постійно проводить свої уроки вчитель української мови Зінаїда Безвесільна.

За дев'ять років свого існування музей збільшив кількість експонатів і отримав грамоту за результатами огляду музеїв області, отримав офіційний паспорт.

Кожен рік на Шевченківські свята гостинно відкриваються двері шкільного музею.

96 школа продовжує виборювання носити почесне звання "імені Т.Г. Шевченка", як національна школа. Але на жаль, ні обласне управління освіти, ні міський відділ освіти не можуть вирішити це питання. Не можуть, чи не хочуть?

І декілька слів про директора школи Захарова Миколу Олексійовича, який працював в ній біля 27 років. Завдяки йому школа залишилась україномовною, одна із двох шкіл з українською мовою викладання на весь Харків. Микола Олександрович зробив все можливе для того, щоб у його школі був створений музей Т.Г.Шевченка. За походженням, Микола Захаров росіянин, але робив все можливе для того, щоб Україна відбулась як держава, він її вважав своєю батьківщиною, він її любив. Його вже нема серед нас, але добра пам'ять про нього буде завжди з нами.

Ансамбль "Криниченька".

Не можу не сказати декілька слів про народний фольклорний ансамбль "Криниченька", який створено при Будинку культури селища Велика Данилівка. Ансамбль "Криниченька" засновано 14 жовтня 1983 року. Керівник Безвесільний Олександр Павлович, він же директор Будинку культури. Ансамбль складається з ветеранів праці, пенсіонерів, жінок та чоловіків середнього віку та молоді.

Репертуар ансамблю: пісні, які співали і співають у Великій Данилівці. Переважають родинно-побутові пісні, весільні, козацькі, гайдамацькі та чумацькі пісні, балади та пісні на слова Т.Шевченка.

Ансамбль брав участь та був дипломантом, лауреатом конкурсів та фестивалів. Про нього знають не тільки в Харкові, але і в країнах, де живуть українці: США, Канада, Аргентина, Польща, Австралія.

Фольклорний ансамбль "Криниченька" постійний учасник великих культурно-масових заходів у місті, які проводить міськвиконком та районна виконавча рада. Колектив достойно представляє В.Данилівську самодіяльність на всіх своїх численних виступах і дарує людям радість і тепло ось уже двадцять років.

На щорічних святах, присвячених ювілеям Т.Шевченка, ансамбль "Криниченька" є постійним учасником.

"Наша пісня, наша дума, не вмре, не загине", – писав Т.Г.Шевченко. І ці слова нашого генія постійно перетворює в життя керівник ансамблю Олександр Безвесільний, завдяки його самовідданості і таланту ансамбль здобув любов і повагу селища Велика Данилівка і багатьох гостей, хто бував на його концертах.

Хай наша пісня в небеса зліта,
Крильми любові горнеться до серця.
Благословенна будь, земля свята,
Земля, що Україною зоветься! –
Співає народний ансамбль "Криниченька".

Шевченко і місцеві назви.

Серед багатьох виявів зв'язку Шевченкового генія з українським національним життям не на останньому місці стоїть явище присвоєння його імені і прізвища місцевостям України.

Як відомо, географічні назви, пов'язані з іменами великих осіб, народних героїв, визначних політиків, національних геніїв – не зрідка виявляють себе у місцевих назвах.

Визначні українські діячі, гетьмани, національно – історичні постаті знайшли своє закріплення на території, де проживають українці, тобто наша діаспора. Так в Канаді, Сполучених Штатах Америки, Австралії, Аргентині є назви "Ольга", "Богдан", "Мазепа", "Петлюра", "Тарас".

Як виглядає справа з назвами місцевостей, присвячених пам'яті нашого національного генія, Тараса Шевченка? В Україні ім'ям Шевченка названо тисячі населених пунктів, вулиць, майданів, підприємств, пароплавів, парків культури та відпочинку тощо.

А як на Харківщині щодо цього? Іменем Т.Г.Шевченка названо на Харківщині багато сіл, господарств, шкіл, Будинків культури, парків, вулиць. Це теж вияв всенародної любові до великого сина українського народу.

<u>Шевченкові назви місцевостей в Харківській області:</u>

1. Кобзарівка. Валківський район;
2. Кобзарівка. Красноградський район;
3. Шевченкове. Великобурлуцький район;
4. Шевченкове. Сахновщинський район;
5. Шевченкове. Шевченківський район;
6. Шевченкове Перше. Вовчанський район.

Шевченківський район.

Шевченкове (до 1922 року – Булацелівка) – селище міського типу, центр району, розташоване за 80 кіломет-

рів від обласного центру, населення 5979 чоловік, засноване у 1896 році.

До жовтневої революції село, як і станція, називалось Булацелівкою. Ця назва походить від прізвища поміщиків Булацелів, вихідців з румунських бояр, які десь в середині XVIII сторіччя приїхали до Росії і прийняли російське підданство. Виникнення і дальше зростання Булацелівки пов'язане з будівництвом залізниці Харків – Куп'янськ – Вовчанськ – Білгород, яке було закінчене у 1899 році. Шевченківський район створений у січні 1935 року, розташований у східній частині Харківської області. Площа району – 1050 кв. км. населення 32889 чоловік.

При реорганізації районів у 1962 році Шевченківський район було ліквідовано, а Шевченкове ввійшло до складу Чугуївського району. В січні 1965 року Шевченкове знову стало районним центром Шевченківського району.

4 лютого 1943 року Шевченкове було визволене від німецько-фашистських загарбників.

Мешканці селища Шевченкове, як і всього району, свято бережуть пам'ять про Т.Г.Шевченка. Так у райцентрі встановлено два пам'ятника Т.Шевченку, його ім'ям названа вулиця, площа і сквер в центрі селища. У районному Будинку культури і в сільських клубах в дні народження поета проводяться заходи із вшануванням пам'яті великого Кобзаря, концерти, виставки народної творчості тощо.

В районі ряд колгоспів названо ім'ям Т.Г. Шевченка.

Мешканцям міста Харкова нагадують і завжди будуть нагадувати про нашого славного Тараса вулиця, парк, драматичний театр, завод, які названі в його честь, та чотири пам'ятника.

Вулиця Шевченка.

Названа ім'ям великого українського поета Т.Г.Шевченка у 1918 році. Вулиця Шевченка, яка з'єднує колишні вулиці Білгородську, Журавлівську і Дальню Журавлівську, є однією з найстаріших в місті. Народні перекази, наведені Г.Квіткою-Основ'яненком, стверджують, що перший на території теперішнього міста хутір з'явився в середині XVIII століття під горою біля річки Харків. Відомо, що слобода Журавлівка з'явилась у XVII столітті і вона була розташована у зручному місці, захищеному з заходу крутими схилами (зараз над нею знаходиться вулиця Пушкінська), а зі сходу – річкою Харків. Лівий берег річки не був заселеним, бо являв собою долину з озерами, очеретом і лісом. XVIII столітті під журавлівськими схилами була дорога на Білгород і Москву.

Північна частина вулиці Шевченка (у минулому Журавлівська) була заселена у XVII столітті, а південна (у минулому Білгородська) забудована тільки у середині XIX ст. Інтенсивний розвиток вулиці почався після відкриття Технологічного інституту. Журавлівська вулиця в кінці XIX – початку XX століття простяглась далеко на північ.

На початку XIX століття на Білгородській вулиці з'явилося перше підприємство – вовняна фабрика "Червона нитка".

У північній частині вулиці Шевченка знаходиться шкіряний завод "Більшовик", а у 60 роках на вулицю Шевченка перевели з вулиці Дарвіна завод контрольно-вимірювальних приладів. На вулиці Шевченка знаходяться також заводи "Точмедприлад", Науково-дослідний інститут ВОДГЕО та інші установи і організації.

Після війни вулицю заасфальтували, проклали трамвайну колію. На території прилеглої до північної частини вулиці розташований Гідропарк – улюблене місце відпочинку харків'ян.

Парк імені Т.Шевченка.

Парк або сад імені Т.Г.Шевченка, чи як його ще називають "чарівний оазис природи" – одне з найулюбленіших місць відпочинку харків'ян, один із найстаріших і найбільших зелених масивів міста. Розташований він в центрі міста, між Сумською і Клочківською вулицями.

Район сучасного парку у XVII-XVIII віках був лісом, який підходив до Харківської фортеці з півночі.

На початку XIX сторіччя ця територія була передана Харківському університету. У другому десятиріччі тут були проведені планувальні роботи, посаджені дерева.

Закладений за ініціативою В.Н.Каразіна понад 200 років тому, сад раніше звався Університетським. Він розкинувся на двох терасах – верхній, де міститься його основна частина, так званий англійський ландшафтний парк, і нижній, так званий Ботанічний сад. У 1808 році частину території було віддано астрономічній обсерваторії, а наприкінці XIX століття – зоопарку.

До 100-річчя відкриття університету, у 1906 році, в центрі саду було відкрито пам'ятник В.Н.Каразіну (пізніше його перенесли). Відкритий у 1935 році пам'ятник Великому Кобзареві став справжньою окрасою парку і всього міста. У зв'язку з відкриттям монумента сад було реконструйовано, споруджено фонтан, нові алеї і майданчики. Вхід до саду, раніше платний, відтоді став вільним. З відкриттям пам'ятника Тарасу Шевченку, саду присвоїли ім'я Т.Г.Шевченка.

Природа цього чарівного куточка Харкова різноманітна. Тут ростуть понад сто видів різних дерев і чагарників, квітів. Немало тут екзотичних дерев і дерев-довгожителів, дубів велетнів, які охороняються як пам'ятники природи.

Великої шкоди парку завдала війна. Майже 60 відсотків зелених насаджень було знищено. Робота по відродженню парку почалася відразу після звільнення Харкова, та так і не припиняється до цього часу. Були споруджені каскадні сходи до вулиці Клочківської, до яких веде алея із 150 дубків, посаджених у 1955 році – до 150-річчя заснування університету. У

1963 році у парку був збудований кіноконцертний зал "Україна" на 2100 місць, різні павільйони – кафе, кіоски.

У 1977 році відбулося друге народження фонтану: його перебудували, підсвітили й озвучили. Теплими літніми й осінніми вечорами відпочити сюди приходять харків'яни і гості міста.

Доброю традицією стало проводити на алеях парку виставки робіт молодих харківських художників, народних умільців, організовувати книжкові базари, концерти самодіяльних і професійних артистів в дні ювілеїв, присвячених дню народження Т.Г.Шевченка, дню міста тощо.

Розроблено проект по реконструкції парка, площа якого після перенесення зоопарку і Ботанічного саду в інші райони, займе 80 гектарів.

Парк ім. Шевченка – це частина рідного міста. Не уявити сьогодні наше місто без цього оазису тиші та спокою.

Драматичний театр імені Т.Шевченка.

Харківський державний академічний український драматичний театр імені Т.Г.Шевченка створено у 1922 році в Києві як театр "Березіль". Засновником і керівником театру був відомий український режисер, народний артист УРСР Лесь Курбас.

На створення колективу, формування його творчого методу великий вплив мала творчість Шевченка. В 1924 році Л.Курбас здійснив постановку Шевченкових "Гайдамаків", що стала етапною в історії українського театрального мистецтва.

На початку вулиці Сумської, там, де з вулицею сполучається театральна площа, знаходиться Державний драматичний театр імені Шевченка.

Будинок театру збудований у 1841 році за проектом архітектора О.Тона. Реконструйовано у 1964-1965 роках.

Український драматичний театр Т.Г.Шевченка.
Фото М.Веселова, 1981 р.

Свій перший театральний сезон у Харкові "Березіль" розпочав у середині жовтня 1926 року. Театр відкрився прем'єрою п'єси Ф.Кроммелінка "Золоте черево" в постановці Леся Карбаса. В ній грали талановиті актори: М.Крушельницький, Б.Балабан, Ф.Радчук, В.Чистякова та Н.Ужвій. Це був дебют Н.Ужвій, молодої актриси, яку Курбас запросив з Одеського театру державної драми.

Перший сезон роботи "Березоля" у Харкові видався не з легких. Після "Золото черева" глядачі побачили "Жакерію", "Шпану" і "За двома зайцями". В спектаклях грали відомі актори І.Мар'яненко, Д.Антонович, А.Бучма, О.Сердюк. Серця мешканців Харкова "Березіль" завоював своїм пристрасним і натхненним мистецтвом.

Шефи – багатотисячний колектив ХПЗ – порушили клопотання про надання театру імені Тараса Григоровича Шевченка. Широка громадськість підтримала пропозицію харківських робітників. З квітня 1935 року театр носить

ім'я Великого Кобзаря. А з 1947 року йому присвоєно звання академічного.

За час свого існування в театрі не раз ставились п'єси за творами Т.Шевченка. В 1939 році відзначалось 125 річчя з дня народження Т.Г.Шевченка. До ювілею Великого Кобзаря театр здійснив постановку драми "Назар Стодоля". Прем'єра відбулася 6 березня. Постановка Л.Дубовика, режисер В.Воронов, художник В.Греченко, композитор Б.Крижанівський. В ній грали актори: І.Мар'яненко, В.Чистякова, О.Сердюк, Д.Антонович, Л.Криницька.

Провідне місце в театрі посіли драма Т.Шевченка "Назар Стодоля" (у 1953 та 1971 роках) та інсценізації його поем "Катерина" Аркаса, "Невольник" Кропивницького за поемою "Сліпий". Крім цього, ставились "Гайдамаки" (у 1961 та у червні 1962 року на гастролях у Москві), сатирична комедія "Сон", драма М.Зарудного "Марина" (у 1964 році), написана за мотивами творів поета.

У колективі театру працювали і працюють народні артисти Л.Тарабаринов, Р.Колосов, В.Мизиненко, Ф.Радчук, С.Чибісова та інші видатні майстри сцени.

Ім'я Наталії Ужвій, яка працювала в Харківському театрі, увічнене у назві однієї з вулиць Харкова. А постать Катерини, що відкриває скульптурну галерею образів Шевченкового пам'ятника, завжди буде нам нагадувати про видатну майстриню сцени.

В театрі постійно проходять концерти, присвячені ювілеям Т.Шевченка, а також виступи артистів на підприємствах, учбових закладах, будинках культури тощо. Вони несуть живе Шевченкове слово в народ, шануючи нашого генія.

Завод імені Т.Шевченка.

Харківський державний приладобудівний завод збудований у 1900 році. Розташований у мальовничому місці Харкова, на березі річки Харків, по вулиці Жовтневої революції.

За роки свого існування завод перетворився в одне із провідних підприємств країни по випуску приладів різного призначення, від телевізорів до приладів, які використовувались в космічній техніці.

Виробниче підприємство "Моноліт" випускає високоякісну продукцію. Більше тисячі робітників заводу показують зразки творчого ставлення до праці. Більше як 500 робітників за сумлінну працю нагороджені орденами і медалями.

У 1922 році заводу присвоєно ім'я Т.Г.Шевченка і ось уже 83 роки завод носить це ім'я. А з 1967 року працівниками заводу про це нагадує пам'ятник Т.Шевченку, встановлений на подвір'ї заводу. Він надихає їх на плідну працю в ім'я розбудови нашої незалежної держави, про яку так мріяв Т.Шевченко. На заводі шанують ім'я Т.Шевченка. Кожного року організовуються змагання серед молоді заводу, за отримання звання "молодого шевченківця". Ювілеї Т.Шевченка, працівники заводу зустрічають новими досягненнями в праці.

II Розділ

Скульптурна шевченкіана Харківщини.

Окремо слід зупинитися на увічненні пам'яті Т.Г.Шевченка на Харківщині шляхом спорудження пам'ятників.

Пам'ятник в широкому значенні – об'єкт, що складає частину культурної спадщини держави, народу. У вузькому значені – твір мистецтва, створений для увічнення пам'яті про людей чи якісь події.

Вшановування й увічнення пам'яті Т.Г.Шевченка – то вияв великої народної любові та поваги до свого геніального поета й художника України, данина вдячності й високого визнання його життєвого та творчого подвигу. Це виявляється в спорудженні пам'ятників, відкритті меморіальних дошок та знаків, заснування музеїв Т.Шевченка тощо.

Однією з форм вшановування пам'яті великого Кобзаря були так звані Шевченкові могили-пам'ятники, що їх насипали в 1914 році до 100-річчя з дня народження поета в багатьох містах і селах західної України. Вони начебто нагадували могилу Кобзаря у Каневі, на них ставили й пам'ятники.

Скільки ж пам'ятників Тарасові Шевченку встановлено в Україні, в світі? Наші високі урядовці, а також діячі культури й мистецтва, виступаючи на урочистостях, присвячених ювілеям Тараса Григоровича, стверджують, що їх встановлено понад 400. І це вже впродовж десятиліть, хоча число їх зростає кожен рік.

Я – шевченкініст, що збирає про Тараса Григоровича літературу, листівки, значки, медалі тощо. Склав каталог скульптурної шевченкіани, куди впродовж 20-ти років, постійно вміщую дані про встановлення нових пам'ятників Т.Шевченку. На підставі зібраного стверджую, що Тарасу Григоровичу встановлено близько 900 пам'ятників у різних куточках земної кулі. Я також стверджую, що пам'ятників Т.Шевченку встановлено значно більше, але мені відомо поки що тільки це число.

В Україні пам'ятників, меморіальних дошок і знаків Тарасу Шевченку встановлено 790. За кордоном – 110 у 30 країнах світу. У мене є листівки, фотографії, ксерокопії з газет та журналів із зображенням понад 350 пам'ятників Тарасу Шевченку, зокрема й тих, що встановлені за кордоном.

А їх встановлено: у Сполучених Штатах Америки – вісім, у Канаді – десять, Франції – три, Бразилії – три, Росії – п'ять (а ще 17 меморіальних дошок і знаків), Казахстані – п'ять (та п'ять меморіальних знаків), Австралії – два, Білорусії – п'ять, Молдові – три. По одному пам'ятнику Т.Шевченку встановлено в Аргентині, Парагваї, Кубі, Румунії, Узбекистані і інших країнах.

А якою є Харківщина щодо увічнення пам'яті українського генія? У нашій області – 17 пам'ятників великому Кобзарю. Це значно більше, ніж у таких областях як Донецька, Луганська, Волинська, Кіровоградська. На першому місці – Львівська область – 150 пам'ятників, Івано-Франківська – 82. І все ж перший в Україні пам'ятник Шевченку був встановлений у 1898 році в Харкові. Про це детальніше я розповім в кінці цього розділу.

У Харкові встановлено чотири пам'ятники Тарасу Шевченку. На вулиці Сумський – один з кращих світових шедеврів, на подвір'ї заводу імені Шевченка, у селищі Велика Данилівка біля середньої школи № 96. Є ще скульптурне зображення Тараса Шевченка – горельєф на перехресті площі Рози Люксембург та Університетської вулиці.

Пам'ятники Т.Шевченку встановлені у районних центрах: Богодухові, Золочеві, Змійові, Лозовій, Дергачах, Балаклеї, Шевченковому (два), та в Бермінводах Дергачівського району, в Артемівці і Кулиничах Харківського району.

Може постати питання: а навіщо стільки пам'ятників Тарасу Шевченку, чи не забагато їх? Та, можливо, їх не було б стільки, якби не розігнала доля українців по світах. Крім того, все пізнається у порівнянні. Шекспіру встановлено близько двох з половиною тисяч пам'ятників. Та й справа не в тому, скільки їх встановлено тій чи іншій особистості. Головне, як ця особистість уособлює свою країну. Так, ми знаємо Велико-

британію за Шекспіром, Іспанію – за Сервантесом, Німеччину – за Гете, Росію – за Пушкіним. Україну знають у світі за Шевченком. Тож шануймося, пишаймося своїм знанням невмирущої творчої спадщини Тараса Шевченка.

Шедевр скульптурного мистецтва.

Головний пам'ятник Т.Г.Шевченкові в Харкові збудовано за постановою Харківської міськради від 2.06.1929 р. В 1930-1933 роках було оголошено кілька конкурсів на проект пам'ятника Шевченкові в Харкові. Переможцями стали скульптор Матвій Генріхович Манізер і архітектор Йосип Григорович Лангбард.

Зусиллями колективу митців, будівельників створено видатний твір, який став окрасою міста, його гордістю. Пам'ятник вдало пов'язаний з архітектурно – природним оточенням. Встановлений у великому парку, він фасадом звернений до центральної магістралі міста – вулиці Сумської. В глибину парку від пам'ятника радіально розходяться алеї, завдяки чому його добре видно з усіх боків.

Висота пам'ятника – 16,5 м, постаті поета – 5,5 м. Круглий постамент із східцями виготовлено з сірого лабрадориту, постать поета й інші фігури відлито з бронзи на заводі "Монументскульптура" в Ленінграді.

Разом з М.Манізером і під його керівництвом над втіленням фігур в натурі працювали М.Астаф'єв, М.Дидикін, М.Турандін, Є.Янсон-Манізер. На спорудження пам'ятника пішло майже 400 тонн сірого лабрадориту і понад 30 тонн бронзи. Щоб підвозити для постаменту шеститонні кам'яні блоки проклали спеціальну вузькоколійку.

Харків.
Пам'ятник
Т.Шевченку.
Скульптор
М.Манізер.
Архітектор
І.Лангбард.
Фото Г.Буланова.
1983 р.

Постать Шевченка на весь зріст піднята на тригранному пілоні. Довкола пілона на ступінчастих виступах розміщено 16 фігур, які символізують історичне минуле українського народу.

Тут – постать Шевченкової "Катерини", знесилений селянин, група повстанців Коліївщині, кріпак з жорном на плечах, солдат-рекрут, далі юнак і літній робітник, що символізують собою події першої російської революції 1905-1907 роках, й дві постаті, що знаменують перемогу в дні жовтня 1917 року.

Харків.
Фрагмент пам'ятника
Т.Шевченку.
Скульптор М.Г.Манізер
Бронза. Фото 1967 р.

На найвищих бічних виступах – 4 постаті, які підняли прапор перемоги: червоноармієць, колгоспник, шахтар і дівчина з книжкою в руках.

Глибоко правдиві образи пам'ятника, високий професіоналізм їх втілення, виразна реалістична форма – все це зробило пам'ятник Т.Г.Шевченку в Харкові широко відомим в світі. Пам'ятник є важливою сторінкою в історії скульптури Харківщини.

Для різних персонажів скульпторові позували визначні українські актори А.Бучма, І. Мар'яненко, О.Сердюк, Н.Ужвій, С.Коваль та Наталія Гордієнко.

На центральному пілоні напис: "Шевченко". Урочисте відкриття пам'ятника відбулося 24 березня 1935 року.

Зображення пам'ятника Т.Шевченку у Харкові широко використовується при виготовленні різних сувенірів, значків, медалей, поштових конвертів і марок, кишенькових та настінних календарів тощо. У моїй колекції є 70 значків з зображенням харківського пам'ятника, 10 медалей, 8 вимпелів, 20 календарів, 10 поштових конвертів і багато різних сувенірів.

Непроста доля пам'ятника.

Цікава і непроста доля пам'ятника Т.Шевченку, що встановлений у середній школі № 96 селища Велика Данилівка.

За спогадами старожилів цей пам'ятник ще до революції, коли Данилівка була просто селищем, купило земство і встановило перед своїм будинком. Через деякий час передали його Данилівський бібліотеці. Задумливий Тарас був свідком і перших занять лікнепу, і концертів, що влаштовувались данилівськими самодіяльними артистами.

Як пригадує вчителька М.Луценко, яка в 30-ті роки працювала піонервожатою місцевої школи, біля пам'ятника проводили літературні вечори, ставили п'єси за творами Т.Шевченка "Назар Стодоля", "Наймичка" і інші.

Коли почалася Велика Вітчизняна війна, то погруддя Шевченка заховали у гримувальній. У серпні 1943-го року Харків визволили і пам'ятник Т.Шевченку перенесли до місцевої школи. І як пригадує шкільний завгосп школи Т.Д.Клеванова, біля пам'ятника проходили урочисті лінійки, піонерські збори. А в день народження Т.Г.Шевченка читали його вірші, співали "Заповіт".

Коли за рішенням селищної Ради погруддя встановили на майданчику проти дитсадка, учні взяли над ним шефство, доглядали за ним, впорядкували територію біля пам'ятника, посадили квіти, дерева. Та коли у 1984 році на Данилівці почалося будівництво моста через річку Харків, то необхідно було знести деякі будівлі, викорчувати дерева. Заважав цьому будівництву і пам'ятник.

У рішенні міськвиконкому було зазначено: "Перенести на територію середньої школи № 96 бюст Т.Шевченка, розміщений по вул. Народовладдя, ріг вул. Паризької Комуни". Контроль за виконанням цього рішення було покладено на виконком Київської районної Ради народних депутатів.

І як вони його виконали говорить уже те, що одного дня мешканці мікрорайону побачили, що пам'ятника на

місці нема. Не було його і в школі, куди його повинні були доставити. Пам'ятник зник. А роботи продовжувалися. Довкола купи землі, рівчаки, метушаться люди в спецівках, де там його шукати. І все ж таки знайшли! На початку навчального року, під час одного із суботників десятикласники знайшли його на території вугільного складу. Лежав він на купі вугілля, поруч з поламаними дошками та сміттям. Бюст, очевидно, по блюзнірськи "підчепили" екскаваторним ковшем, кинули в машину і відвезли разом із сміттям, щоб не заважав будівництву.

м. Харків,
середня школа
№ 96,
вул. Паризької
комуни, 24,
селище
Велика Данилівка
До 1917 року.

Учні завантажили бюст на візок і привезли до школи, де він і простояв у спортивному залі до кінця зими. А як розтанув сніг – був заасфальтований майданчик і зроблений постамент.

Бюст одержав нову “прописку”, де він стоїть і тепер.

У 1967 році на подвір’ї заводу імені Т.Г. Шевченка теж встановлено пам’ятник Кобзарю. Постать виготовлено на Харківський скульптурній фабриці.

м. Харків
Завод ім. Т.Г.Шевченка
1967 р.

м. Харків, вул.Клочківська (Кутова, 3.) 2004 р. Скульптор – Агібалов В.І. Фото М.Семенюка

Історія пам'ятника така. Погруддя Т.Шевченка було виготовлено ще у 1961 році скульптором, лауреатом державної премії ім. Т.Г.Шевченка Агібаловим Василем Івановичем (1913-2002), і весь цей час знаходилось в майстерні митця. І тільки після смерті Агібалова, колекціонер скульптури Лінивий Володимир Миколайович придбав погруддя Кобзаря "Думи мої, думи мої", і встановив його як пам'ятник на подвір'ї біля приватного будинку (матеріал – гіпс, глина, 110x132x93, постамент – бетон). Відкриття було приурочено до 190-іччя з дня народження Т.Шевченка.

У Харкові відоме і таке скульптурне зображення

Т.Г.Шевченка – горельєф на верхній частині фасаду будинку на перехресті площі Рози Люксембург і вулиці Університетської. Створений він у 1912 році, коли архітектор Б.Корнієнко спорудив свій "Селянський будинок" в українському стилі.

М.Харків
На фронтоні будинку
№ 4 площі Рози Люксембург,
в ніші – бюст Т.Шевченка
1912 р.

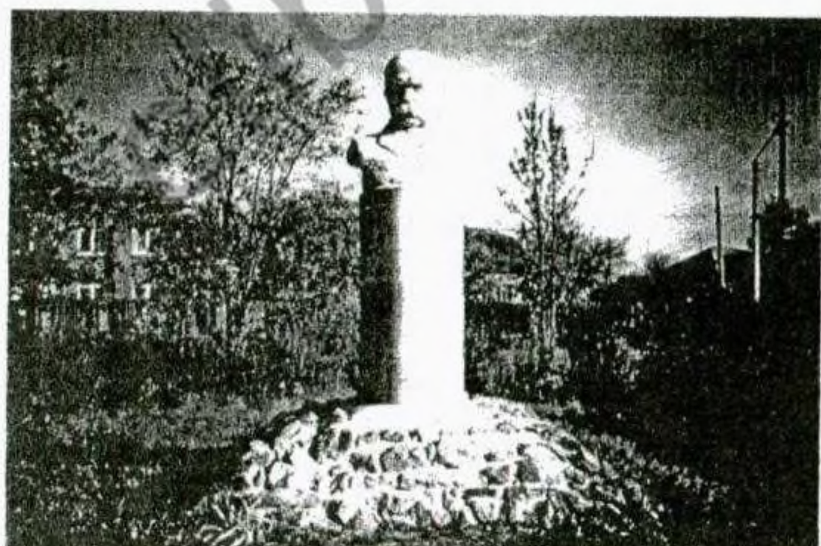

Харківський р-н,
сел. Артемівка,
1994 р.,
площа Шевченка,
фото М. Семенюка

Райцентр Дергачі. Пам'ятник Т.Шевченку побудовано до 10-ї річниці незалежності України з ініціативи народного депутата України Бандурки Олександра Марковича, на кошти Дергачівського районного благодійного фонду соціального розвитку за підтримки почесних меценатів.

Замовник та виконавець робіт: благодійний фонд соціального розвитку. Архітектор – Лаптєв Володимир Петрович.

смт. Дергачі, Архітектор: В.П.Лаптєв. Площа Перемоги 2001 р. Фото М.Семенюка

Дергачівський район. Санаторій Бермінводи (початок 60-х років). Фото М.Семенюка

м. Богодухів, вул. Т.Шевченка. 1933 р.
Скульптор Леонора Блох, фото М. Семенюка.

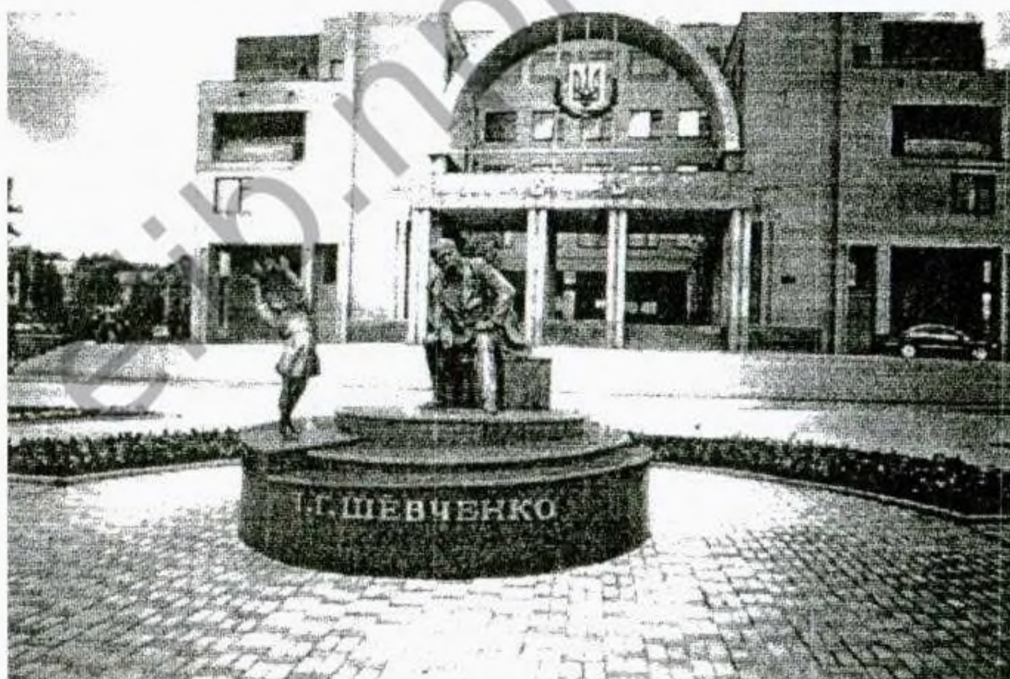

м. Балаклія, 2003 р., площа Казмірука,
фото М.Семенюка

Селище Малинівка. Пам'ятник Т.Шевченку відкрито 23 серпня 2001 року, до 10-річчя Незалежності України. Встановлений в сквері біля Малинівської гімназії, вулиця Інтернаціональна, 71. На постаменті напис: " … І оживе добра слава, слава України … Т.Шевченко". Архітектор – Пенежда Валентина Василівна. Пам'ятник було споруджено завдяки ініціативі та ентузіазму працівника районної держадміністрації Левченка Володимира Яковича.

Відкриття відбулося урочисто при великому зібранні мешканців Малинівки, учнів гімназії та багатьох гостей з Чугуєва та Харкова.

смт. Малинівка.
Центральний сквер.
2001 р.,
фото М.Семенюка

м. Зміїв. вул. Леніна. 1956 р. Фото М.Семенюка

м. Золочів. 1964 р., парк ім. Т.Шевченка.
Фото М.Семенюка

Пам'ятник Т.Шевченку в місті Краснограді відкрито 12 листопада 1986 року на вулиці Леніна (колишня вул. Белівська). Погруддя з бронзи встановлено на високому гранітному постаменті.

Біля входу в центральну бібліотеку міста встановлено бюсти класиків української та російської літератури О.С.Пушкіну та Т.Г.Шевченку. Вони додали приміщенню вигляд монументальності, значимості, прикрасили місто. Захоплено зустрічаються із знайомими образами найвдячніші читачі – діти.

Бюсти були виготовлені на київський скульптурній фабриці. Виготовлення бюстів, як і їх відкриття трималось в таємниці. Ні одна із газет Харківщини в тому числі і районна міста Краснограда не надрукували ні рядка про цю визначну подію. І це не випадково. Бо дозвіл на спорудження пам'ятника повинна давати Рада Міністрів СРСР, а такого дозволу ніхто не просив, оскільки його можна було чекати багато років, такі були часи. А коли врахувати, що за часів радянської влади постійно велась боротьба з українським "буржуазним" націоналізмом, то такого дозволу можна було взагалі не дочекатись. Тому і вирішено було встановити пам'ятники без дозволу і не афішуючи цю подію.

м. Красноград, 1986 р. (бронза, граніт), вул. Леніна
(ск. Олександр Скобліков), фото М.Семенюка

м. Лозова, сквер ім. Т.Шевченка, 1997 р.
Текст на постаменті: “Учітеся брати мої, думайте, читайте. І чужому научайтесь й свого не цурайтесь. ... І оживе добра слава, слава України”. Фото М.Семенюка

Селище Кулиничі. Харківський район. 2003 р.
Вул. 7-ої гвардійської армії.
Фото М.Семенюка

Смт. Шевченкове, 1957 р., вул. ім. Т.Шевченка.
Фото М.Семенюка

Смт. Шевченкове, 2001 р., сквер ім. Т.Шевченка.
Фото М.Семенюка

Скульптурні зображення Т.Шевченка й архітектурні споруди, встановлені на знак вшанування його пам'яті, виконували й скульптори Харківщини.

Багато зусиль щодо втілення образу Шевченка в скульптурі доклав український скульптор Балавенський Федір Петрович (11.01.1865 р.- 8.11.1943 р.). Народився в м. Люботині Харківської області, помер в Москві. Працював у галузі портретної та декоративно – монументальної пластики. У 1896 році закінчив Київську школу малювання, а в 1903 році Петербугську Академію мистецтв. Створив понад двадцять скульптурних портретів Шевченка ("Т.Г.Шевченко", гіпс 1903 р., фарфор, бісквіт, 1903 р. обидва – в Державному музеї Т.Шевченка). Інші його роботи: бюст М.Лисенка (1903 р.), панно "Хід Фрини" на житловому будинку у музейному провулку в Києві (бетон 1909 р.), надмогильний пам'ятник М.Кропивницькому у Харкові (1914 р.), бюсти В.Леніна і Т.Шевченка у Києві 1919 р.(не збереглися).

Ф.Балавенський у 1911 р. – учасник, у 1910, 1912 – член журі конкурсів на проект пам'ятника Шевченкові для Києва.

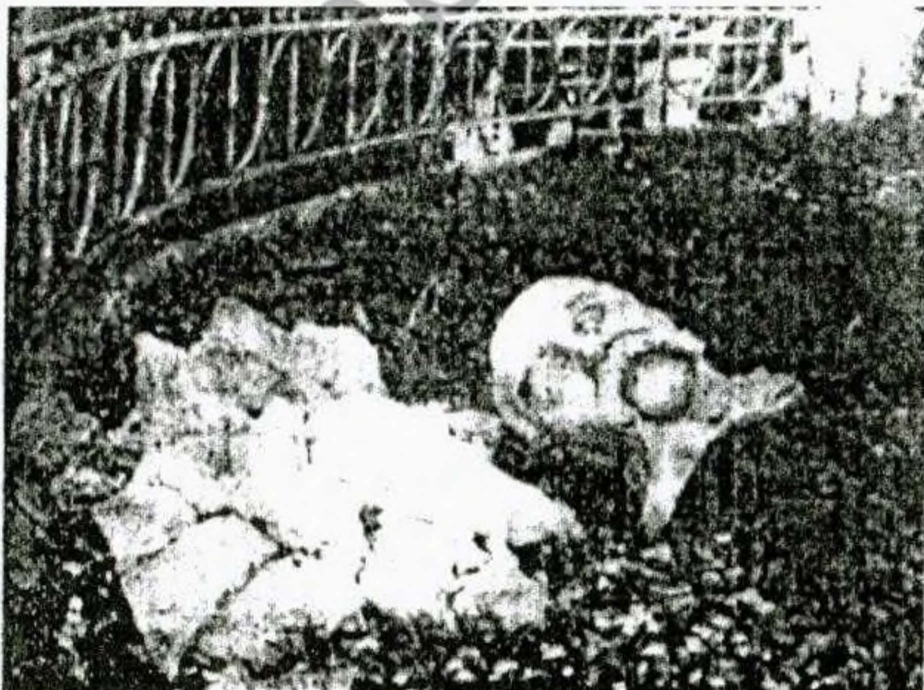

Пам'ятник у Києві, роботи Федора Балавенського. Гіпс. 1919 р. (Розбитий вояками російської армії Денікіна)

<u>Агібалов Василь Іванович</u> (21.04.1913 – 18.07.2002 р.) народився в с. Лозове, Верхнє – Мамонський р-н Воронезької області, український скульптор, народний художник УРСР з 1978 р. Закінчив Київський художній інститут (1932-1933 рр.), Харківський художній технікум (1933 р.- 1936 р.), Харківський художній інститут (1936 р.-1942 р.). Член художньої ради при фонді України з 1970 по 1990 р. Член Президії Харківської обласної організації Українського товариства охорони пам'ятників історії та культури.

Творча спеціалізація: монументальна та станкова скульптура. Брав участь в пересувних виставках у 1950-1960 рр. – Софія, Варшава, Будапешт, Прага, Бухарест, Пекін. Брав також участь у Всесоюзних та Українських художніх, більше як двадцяти пересувних виставках у Москві та Києві. У 1998 році в музеї м. Лозова Харківської області була організована персональна виставка.

Автор монументів "Вічна слава", в лісопарку Харкова, та на честь проголошення Радянської влади на Україні у Харкові" (1975 р.), у Дніпропетровську – "Вічна слава героям" та багатьох інших. Виконав портрети: Ю.О.Гагаріна 1960р., сталевара Я.П.Ткача 1957 р., шахтаря І.І.Бридько 1959 р., Т.Г.Шевченка 1961 р. ("Думи мої, думи мої", гіпс, глина).

Почесні звання: Народний художник України (1978 р.), Заслужeній діяч мистецтв УРСР (1956 р.), Лауреат Державної премії ім. Т.Г.Шевченка (1977 р.)

Брав активну участь у громадському житті м. Харкова. Нагороджений орденом "Знак Пошани" – 1960 р., медаллю "За доблесний труд".

Постійно працював В.Агібалов скульптором Харківської скульптурної фабрики.

Пам'ятники Т.Шевченку, які не збереглися.

Найперший пам'ятник Т.Шевченку.

Цікава і маловідома історія про спорудження першого пам'ятника Т.Г.Шевченку на Україні.

Шевченко був полум'яним борцем за освіту народних мас. Він вітав тих, хто поширював письменність у народі, високо цінував діяльність недільних шкіл, постійно цікавився їх роботою.

Т.Г.Шевченко складав для них підручники, починаючи з "Букваря Южнорусского", який побачив світ на початку січня 1861 року. А вже 4 січня поет почав розсилати його – до Києва, до Полтави та Харкова, для продажу на користь місцевих недільних шкіл, писав листи в цій справі. Справа народної освіти, робота шкіл та вихід підручників українською мовою стояли на першому плані громадських інтересів хворого поета. "Буквар" мав бути початком реалізації давнього, ще Кирило-Мефодіївського плану створення елементарних підручників. За букварем мала йти лічба – арифметика, етнографія і географія, нарешті, історія України. Т.Шевченко, як видно з листа до Михайла Чалого (4 січня), мав би приступити сам незабаром до здійснення цього плану. Але стан здоров'я Шевченка погіршився, що і не дозволило йому здійснити свій задум. Отже остання Шевченкова книжка, що вийшла за його життя, це "Букварь Южнорусский". Свідома харківська молодь закупила 2000 букварів, які вона планувала поширити по школах Харківщини. Однаце Харківська духовна консисторія не давала на це дозволу.

Боротьбу російських і українських демократів за розвиток недільних шкіл гаряче підтримували видатні діячі педагогічної науки К.Д.Ушинський, М.І.Пирогов, Х.Д.Алчевська та інші.

Найбільш яскраво виявила свої творчі сили і талант у цій справі Христина Данилівна Алчевська, харківська вчителька. У травні 1862 року вона відкрила безплатну жіночу школу, яка понад півстоліття була прогресивним педагогіч-

ним центром освіти в Харкові. У своїй школі, незважаючи на заборону, відстоювала українську мову, оберігала українську пісню, пропагувала “Кобзар” Шевченка. Христя Алчевська у своїх щоденниках (1860-1862 рр.) згадує, як захоплено читала твори Т.Г.Шевченка, О.І.Герцена. В своїй книжці “Що читати народу” вона помістила спеціальний розділ “Видання для народу українською мовою”. В покажчику для читання в школах найчастіше рекомендуються твори Т.Г.Шевченка “Наймичка”, “Катерина”, “Княжна”. Т.Г.Шевченка Христина Данилівна називала “наш народний герой” і оповідання про його життя та його твори рекомендувала повсюдно. Потрібна була велика сміливість, щоб у звіті недільної школи пропагувати демократичні ідеї Шевченка. Одна з учениць недільної школи на шкільному шевченківському святі з піднесенням продекламувала присвячений Кобзареві вірш. Автором його була вчителька і поетеса Х.О.Алчевська, дочка Христини Данилівни. Видатний педагог недільної школи, вона була ще й опікуном одного з міських училищ і клопоталась, щоб цьому училищу присвоїли ім’я Т.Г.Шевченка. І вона добилась дозволу на це, і з’явилася перша школа в Росії, у Харкові, найменована дорогим для нас іменем, писала Х.Д.Алчевська в “Передуманном и пережитом” у 1912 році.

З іменем Х.Д.Алчевської пов’язана історія відкриття першого пам’ятника Т.Г.Шевченкові на Україні.

Ініціатором його спорудження був батько поетеси О.К.Алчевський – людина прогресивних поглядів, палкий патріот української культури. Саме на його кошти у 1898 році у Мироносицькому провулку (тепер Раднаркомівська вулиця), у сквері садиби Алчевських, на високому постаменті було встановлено мармуровий бюст Т.Г.Шевченка поблизу Харківської недільної школи. Автором його був професор Петербурзької Академії мистецтв, виходець з України, харків’янин Володимир Олександрович Беклемішев (1861 – 1920 рр.).

Це був перший пам’ятник діячам культури у Харкові і перший пам’ятник великому Кобзареві на Україні. Про це було надруковано в Харківський газеті “Южный край”, а у 1900 році і у часопису “Киевская старина”.

Вшанування Шевченка на той час було суворо заборонено, тому Х.Д.Алчевській і прихильній до її справи пресі довелося всіляко підкреслювати, що пам'ятник Шевченкові споруджено не на території Харківської недільної школи, а у власному садку, це, так би мовити, приватна, тобто особиста справа. Але не минуло й трьох років, як цей пам'ятник було заборонено й зруйновано. Вдалося сховати лише бюст Т.Г.Шевченка, який зберігався в родині Алчевських до 1932 року.

Трудящі Харкова врятували бюст і від німецько-фашистських військ. Після закінчення другої світової війни, бюст реставрували і передали Київському державному музею Т.Г.Шевченка, де він експонується в одному із залів музею і зараз.

Пам'ятник у садибі Олексія Алчевського в Харкові. Скульптор Володимир Беклємішев. Мармур, 1898 р.

Перший пам'ятник в роки радянської влади.

Харків'яни ще в роки громадянської війни, у 1921 році, спорудили скромний пам'ятник Т.Г.Шевченкові на Основі, недалеко від колишньої садиби Г.Ф.Квітки-Основ'яненка. Робітники зробили дерев'яний фарбований п'єдестал і встановили на ньому погруддя Кобзаря роботи скульптора Бернарда Кратка. Відкриття пам'ятника перетворилось на свято. Це був один із перших пам'ятників поету за часів радянської влади.

Пам'ятник був зроблений з нетривкого матеріалу, тому не зберігся.

Пам'ятник у лісі.

Понад 40 років задумливо дивився Тарас Григорович в далечінь з крутого берега річки Сіверський Дінець. У 1951 році скульптор-аматор С.І.Лісовий вирізав погруддя Т.Шевченка на стовбурі розлогої сосни, що знаходилась край лісу неподалік санаторію Занки Зміївського району. Сюди приходили відпочиваючі, щоб разом з Тарасом подивитися на широкий простір рідної землі, помовчати, подумати.

У 1991 році тут проводилась вирубка ділянки лісу і сосна з погруддям була спиляна. Подальша доля погруддя невідома.

Пам'ятник біля санаторію Занки Зміївського району.
Скульптор С.І.Лісовий. Дерево. 1951 р.

Пам'ятник, що зник.

20 років надихав на плідну працю і героїчні вчинки працівників міліції пам'ятник-погруддя Т.Шевченку, який стояв біля райвідділу міліції Жовтневого району м. Харкова.

Раніше тут стояв пам'ятник П.Постишеву (поруч – вулиця ім. П. Постишева), який був демонтований, і на цьому ж постаменті поставили бюст Т.Шевченка. Стояв він до 2000 року, а потім його тихенько зняли. Як сказали мені в райвідділі, він почав "відволікати працівників від виконання своїх службових обов'язків по боротьбі з правопорушниками і корупцією."

Перший пам'ятник Шевченкові в Богодухові.

Одним із перших пам'ятників Т.Шевченку після жовтневої революції, був пам'ятник в м. Богодухові Харківської області, встановлений у 1920 – 1921 роках. Пам'ятник стояв в парку, в центрі міста. Погруддя було зроблено із нетривкого матеріалу, тому не збереглося. (Скульптор Булага-Грипич).

На знімку: учасники 1-го з'їзду вчителів Богодухівського повіту біля пам'ятника Т.Шевченка, м. Богодухів, 1921 рік.

III Розділ

Тебе не забути, Тарасе!

Після ліквідації Катериною II Запорізької Січі і вольностей козацьких за півстоліття на Україні запала непроглядна пітьма, яка поставила український народ на край загибелі. І тоді Україна, немов страждення мати, народжує свого рятівника – Тараса Григоровича Шевченка. Син галицької жінки і наддніпрянського кріпака – син двох гілок великого українського народу – будить націю, возвеличує рабів німих і кличе до боротьби за волю вогненним словом.

Він прожив лише 47 років, і це були практично лише роки неволі: кріпацтво, заслання, нагляд жандармів. Але піднявся до вершин людського духу, людської мислі і стоїть сьогодні нарівні з епохою. Як великий патріот української землі поет писав:

"... Я так її люблю,
Мою Україну убогу,
що прокляну святого бога,
за неї душу погублю!"

Коли ми святкуємо ювілей Шевченка, то сором'язливо розповідаємо один одному, що небіжчик був, мовляв "народний" поет, співав про лихо простого бідного люду, і саме в цьому, бачте, полягає його цінність. Але ні, не в цьому. "Народництво" Шевченка є справа другорядна, і якби він усе написав по-російськи, то не мав би ані в чиїх очах того величезного значення, яке він має тепер. Шевченко є національний поет і в суб'єктивному значенні, тобто поет-націоналіст. Але ще важливіше те, що він – національний поет за своїм об'єктивним значенням. Він дав і

своєму народові, і всьому світові яскравий, непохитний доказ того, що українська душа здатна до найвищих злетів самобутньої культурної творчості. Через це його так люблять одні і через це його бояться інші, і ця любов, і цей острах були б анітрохи не меншими, якби Шевченко був свого часу не кріпаком, а аристократом на зразок Гете або Пушкіна. Можна повикидати всі демократичні нотки з його творів (а цензура саме це й робила) – але Шевченко навіть тоді залишиться тим, хто не дозволяє українству відхилитися від шляху національного розвитку.

Для розвитку українського народу Шевченко викував гостру зброю в своїх геніальних творах. Ця зброя – рідна мова.

"Ну що б, здавалося слова ...
Слова та голос — більш нічого.
А серце б'ється, ожива
Як їх почує!..."

Великий духовний провідник і геніальний митець, Тарас Шевченко, посіяв в українському народі думки і почуття, що передаються з покоління в покоління. Міру "святого і праведного закону" поставив він серед людей. В нього в голові були свята ненависть до зла і насильства і ніжна любов до скривджених долею. Зростають і відходять покоління українського народу. Народною традицією стало щорічне відзначення Шевченкових днів. Саме показником "живучості" Шевченка є значення цих днів і в свідомості українського народу, і в свідомості його ворогів.

Напередодні першої світової війни, в день, коли пробила сота річниця народження Тараса, на "нашій, не своїй землі" не можна було достойно відзначити цю знаменну дату. Українському народові було відібрано право віддати пошану генію за його життєвий подвиг.

Напередодні другої світової війни, знову таки, "на нашій, не своїй землі" відзначалась сто двадцять п'ята річниця з дня народження Шевченка. Чверть століття промайнуло між цими двома ювілеями. Раніше самодержавство намагалось приховати колосальну постать Шевченка від народу, потім червона диктатура намагалася нав'язати народові спотворений образ його генія, фальсифікуючи ідейну спадщину поета.

Сьогодні думи Шевченка є невіддільні від дум нашого народу. І тому народ так часто, так охоче звертається до свого поета.

Шевченко і Україна – єдине ціле. Він її апостол, національний пророк і мученик, розп'ятий і воскреслий. Шевченко відбиває нашу національну природу, наше світосприймання, наше минуле і нашу надію на майбутнє. Він символізує душу українського народу, втілює його гідність, дух і пам'ять.

У своєму заповітному творі поет повертає нас обличчям до вічних аксіом: "Нема на світі України, немає другого Дніпра … В своїй хаті своя правда …"

Вірив, що буде правда між людьми: "… Повинна буть, бо сонце стане і осквернену землю спалить".

Ці слова Шевченка, актуальні і в наш час – час відродження нації!

Літературна Шевченкіана Харківщини.

Творчість Шевченка підготувала ґрунт для дальшого розвитку української літератури. Марко Вовчок, Нечуй-Левицький, Карпенко-Карий, Василь Стефаник, сприйнявши Шевченкові традиції, були прямими літературними попередниками письменників XX століття.

Художнє осмислення біографії поета відбулося одночасно з науковими дослідженнями в галузі шевченкознавства. Своєрідна художня шевченкіана обіймає велику кількість поетичних, прозових і драматичних творів.

Письменники вважали своїм обов'язком нести Шевченкове слово, Шевченкові думки в маси. Вони створили Шевченкові величний пам'ятник із своїх творів, який буде стояти вічно.

Вагомий внесок у художнє осмислення шевченківської теми зробили і роблять письменники з Харківщини. Тут Тараса ніколи не забували. Про це і піде далі наша мова.

Манжура Іван Іванович (літературний псевдонім – Іван Калічка, 1.10.1851 р.-15.05.1893 р.). Народився у Харкові, український поет, фольклорист і етнограф. Вчився в Харківському ветеринарному інституті. Автор збірок віршів "Степові думки і пісні " (1889 р.) і "Над Дніпром" (1890 р.).

Поезія Шевченка мала великий вплив на творчість Манжури. Це позначилося на висвітленні деяких тем: знедоленого дитинства, становища жінки-матері в експлуататорському суспільстві, життя наймита, бурлаки. Зображення історичного минулого у віршах Манжури "Декому", "Степова дума" та інших близьке до революційно-демократичної концепції історії України в посланні "І мертвим, і живим" та інших творах Шевченка.

Іван Манжура присвятив Шевченкові вірш "26 лютого" – про невмирущу славу поета в пам'яті народу. В статті "XXV річниця смерті Т.Г.Шевченка" (1886 р.) писав про народність Шевченка й загальнослов'янське значення його творчості.

Перекладав твори М.Некрасова, Я.Полонського, Г.Гейне. Залишив велику фольклористичну спадщину (збірник "Казки, приказки" та інші, записані в Катеринославській, Харківській і інших губерніях (1890 р.)).

Яворницький Дмитро Іванович (7.11.1855 р.-5.08.1940 р.). Народився в с.Сонцівка, зараз с.Борисівка Харківської області. Український історик, етнограф, фольклорист, археолог, письменник, академік АН УРСР (з 1929 р.). У 1881 році закінчив Харківський університет, в якому викладав у 1881-1886 роках.

Головну увагу Яворницький приділяв дослідженню історії Запорізької Січі. Його праці, багаті на фактичний матеріал, не втратили свого значення й досі. Постійний інтерес виявляв до творчості Шевченка, вважав її важливим джерелом пізнання народного життя. Написав передмову до видання "Гайдамаків" (1885 р.), статті "Запорожці в поезій Т.Г.Шевченка" (1912 р.), "Народні основи в поезії Т.Г.Шевченка" 1920 р.), "Шевченко і Репін" (1939 р.) та інші. У 1909 році видав збірку "Матеріали до біографії Т.Г.Шевченка", в якій опублікував цінні архівні матеріали про перебування поета на засланні, факсиміле автобіографії Шевченка. В 1914 році брав активну участь в організації й проведенні шевченківського вечора в Катеринославі. Присвятив Шевченкові кілька поезій: "Поклик до Тараса Шевченка" (1897 р.), "Т.Г.Шевченкові" (1899 р.), "Шевченкові", в яких поет постає співцем знедоленої України.

Грінченко Борис Дмитрович (літературний псевдонім – Василь Чайченко, П.Вартовий, Б.Вільхівський та інші, (9.12.1863 р.-6.05.1910 р.). Народився на хуторі Вільховий Яр Харківського району Харківської області, похований в Києві. Український письменник, учений і громадський діяч. Був одним із засновників Української радикальної партії (УРП). В своїх художніх творах відображав важке життя селян, бідноти (повісті "Сонячний промінь" 1890 р., "Серед темної ночі" 1900 р., "Під тихими вербами" 1901 р.).

Йому належать статті про Шевченка, рецензії на його твори – розділ про поета в "Листах з України Наддніпрянської" (1892 р.). Б.Грінченку належать збірки поетичних творів ("Під хмарним небом" 1893 р., "Пісні і думи" 1895 р. і інші). Історичним темам присвятив свої п'єси. Видав декілька брошур, присвячених Т.Шевченку ("Шевченків "Кобзар" на селі" й "Думки перед ювілеєм".

Грінченко – автор вірша “Некрасову й Шевченкові”, в якому підкреслено ідейну спільність російських і українських поетів. Склав і видав “Словник української мови” у 4-х томах. 1907-1909 рр. видав три томи “Етнографічних матеріалів”. Упорядкував рукописний фонд Шевченка в Музеї української старовини в Чернігові.

Ільченко Олександр Єлисейович – народився 4 червня 1909 року в Харкові, український письменник. Автор книги начерків “Дніпрельстан” (1932 р.). До 125-річчя з дня народження Шевченка написав повість про його життя у Петербурзі після повернення з неволі восени і взимку 1858 року “Серце жде” (1939 р.), п’єсу “Петербурзька осінь” (1942 р.). Твір перекладено багатьма мовами світу. Автор статей про Шевченка – “Тарас іде по Україні” (1944 р.), “Слово” (1951 р.) та інші.

В основу роману “Козацькому роду нема переводу” (1958 р.) покладені фольклорні мотиви та картини боротьби українського народу проти зовнішніх ворогів після смерті Б.Хмельницького.

Хоткевич Гнат Мартинович (31.12.1877 р.-8.10.1938р.). Народився в Харкові, тут він закінчив реальне училище і Технологічний інститут. Після закінчення працює інженером у Харкові, а також працює в літературі, в музиці, в театрі, займається громадською роботою. Потім – численні виступи з бандурою по містам і селах Росії, організація концертів. Організовує перший на Україні робітничий театр. Театр з тріумфом об’їздив Галичину, гастролює в Харкові, Миколаєві, Херсоні, Одесі, Москві.

У радянський час працював викладачем технікумів та вузів і писав художні твори, зокрема роман – тетралогію про Шевченка “З сім’ї геніїв”.

Творча потуга письменника, композитора і педагога Гната Хоткевича не поцінована належно і до сьогодні. Впродовж довгого часу його було зараховано ідейними ревнителями більшовизму до реєстру “ворогів народу”, а сам він 1938 року був заарештований і розстріляний як “агент німецької розвідки”. Тому твори його майже не видавались. Лише час від часу діставалось до читача дещо з його багатющої спадщини.

Гнат Хоткевич автор статей “Шевченкове свято в далекім, далекім краю” (1908 р.), “Цим Шевченко великий” (1911 р.), “Федькевич і Шевченко” (1924 р.) та інших.

Написав музичні твори на слова Шевченка (“Зоре моя вечірняя” (1929 р.), “Тополя” (1928 р.) та інші. Виконував роль кобзаря в кінофільмі “Назар Стодоля”. Автор шевченкознавчих праць “Енгельгардти”, “Чи був Шевченко у Варшаві”, “Віленська суспільність 1829-1830 років”, “Фантастичні дати”, “Дати деяких листів”.

Хоткевич один із перших висвітлив деякі факти біографії Шевченка, зокрема віленського й петербурзького періодів.

Повість “Тарас Шевченко”, становить композиційно закінчений твір, життя Шевченка зображено у ній від народження до викупу з кріпацтва. Складається з трьох частин: “Дитинство”, “Отроцтво”, “Юність”. Із сторінок твору постає прекрасна постать молодого Шевченка з його радощами і болями, пошуками правди і прагненням до освіти, до волі.

Вперше книга побачила світ у 1966 році у Львові, в видавництві “Каменяр”.

Біографічний роман про Тараса Шевченка, за задумом Хоткевича, мав складатися з чотирьох частин, які повинні становити своєрідну градацію, виражену вже у заголовках: “Тарасик”, “Тарас”, “Тарас Григорович” і “Шевченко”. То мала бути велика епопея на двісті аркушів друку. Роботу над романом розпочинає Хоткевич у 1928 році і продовжує до останніх днів своїх. За свідченням його дружини Платоніди Володимирівни, Гнат Мартинович залишив понад тисячу сторінок машинопису цього роману, що його дружина письменника передала 1941 року до Інституту літератури АН України.

Завдяки зусиллям доньки письменника Галини Гнатівни, яка мешкає у Франції, та київським науковцям С.Гальченку і А.Балабольченку Фонд національно-культурних ініціатив ім. Г.Хоткевича зміг у 2002 році вперше в повному обсязі надрукувати віднайдену першу частину роману “Тарасик”. Книжка надрукована інформаційно-видавничою компанією “Балаклійщина”, м. Балаклія, Харківської області.

Сенченко Іван Юхимович (12.02.1901 р.-9.11.1975 р.) – український письменник. Народився в с.Наталіно Харківської області. У 1928 році закінчив Харківський інститут народної освіти. Автор статей про творчість Шевченка: "Інтерес Шевченка до природознавства" (1934 р.), "Із записок читача про Шевченкову прозу" (1937 р.) та інші. Ранні його повісті "Савка" (1972 р.), "Металісти" (1932 р.), "Напередодні" (1938 р.). Писав твори для дітей.

Присвятив українському поетові драматичний етюд "Змагання" (1922 р.). Виступав з промовою в Каневі на шостому пленумі Правління Спілки письменників СРСР, присвяченому Шевченкові (1939 р.).

Іваненко Оксана Дмитрівна, народилася 13 квітня 1906 року в Полтаві, українська письменниця. У 1926 році закінчила Харківський інститут народної освіти.

Найзначніший твір – "Тарасові шляхи", – роман про Шевченка в 5 частинах, над яким письменниця почала працювати в 1939 році і повністю опублікувала в 1961 році. В романі відображено визначальні періоди в житті поета, особливо виразно його дитячі роки.

Оксана Дмитрівна згадувала, що працювала над книжкою про Тараса Шевченка двадцять років. І розповідаючи про його тернисті шляхи, не раз думала, чи зуміє яскраво відтворити незабутній образ Кобзаря, який так любив дітей і, як ніхто інший, прекрасно оспівував долю жінки. Нехай же і цей доробок буде тією скромною квіткою до підніжжя величного пам'ятника, створеного йому нащадками. Роман перекладено багатьма іноземними мовами.

Образ Шевченка є одним із провідних у романі Іваненко "Марія" (1973 р.), присвяченому Маркові Вовчку. Авторка багатьох книжок для дітей, в тому числі і "Маленьким про великого Тараса" (1963 р.).

Лауреат премії імені Лесі Українки, 1974 рік. Написала повісті "Рідні діти" (1951 р.), "Великий шум" (1967 р.), мемуарні твори "Завжди в житті" (1985 р.), за який Оксана Іваненко удостоєна Державної премії ім. Т.Г.Шевченка (1986 р.).

Алчевська Христина Олексіївна (16.03.1882 р.-27.10.1931 р.), українська поетеса і педагог, народилася в Харкові. Дочка Х.Д.Алчевської. Автор збірки віршів "Туга по сонцю" (1907 р.), "Сонце із-за хмар" (1910 р.), "Вишневий цвіт" (1912 р.) та інших. Перекладала твори Вольтера, П.Ж.Беранже, В.Гюго, Л.Толстого.

У 1911 році Христина Олексіївна написала вірш:

Пам'яті Шевченка.

Співець великий, син народа, –
Він і в неволі не мовчав,
А вколо лютилась негода
І ворон сторожем літав …
"Умреш!" – він крякав, – "і з тобою
Умре Україна твоя,
І нишком пізньою добою
Сховає вас чужа земля".
— "Ні, не умре!" – сказала слава, –
Я розкажу його братам,
Що ніч сувора і лукава
Його убить хотіла там;
Він буде жить і вічно жити
І в світлі сонця, і у тьмі,
І будуть славити й хвалити
Його раби, колись німі! …

* * *

Возіянов Микола Кирилович (народився 1937 р.)

Автор багатьох збірок: поет, прозаїк, гуморист. Член Національної спілки письменників України. З 2000 року – відповідальний секретар Харківської обласної організації НСПУ.

Член правління міжнародної асоціації гумористів і сатириків "Весела Січ". Один з упорядників "Хрестоматії з літератури рідного краю". Лауреат муніципальної премії ім. Олександра Олеся – 2001 року.

Тарасова Доля.

47 років відміряла доля Великому Кобзареві. Лише 10 із них йому судилося жити на волі.

Десять літ подарувала
Поетові доля.
Серед степу удовою
Схилилась тополя.
Занедужала журою
Україна мила.
Серце крає, як волає,
"Розрита могила".
Стогін, полум'я до неба –
То Умань палає.
Там синів – своїх кровинок –
Гонта убиває.
Хазяйнують зайди в хаті,
Жалості не мають.
На хресті над сиротою
Волю розпинають ...
А перевертні погані
У душу вражають:
Свою віру, свою мову
Знову зневажають.
Знеславлюють, нерозумні,
І Дніпр, і кручі.
Україну загортають
У чужі онучі.
— Доля моя невірная,
Повій вітром з поля.
Десять років відміряла ...
А де ж тая воля?!
Зупинилась, забарилась,
Чоботи взуває.
У краю, що сам невільний, –
Вільних не буває.

<u>Бойко Віктор Степанович</u> народився 15 жовтня 1946 року в селищі Козача Лопань на Харківщині. Закінчив фізико-математичний факультет Харківського державного педагогічного інституту ім. Г.С.Сковороди (1974 р.).

Працював лаборантом, учителював, був заступником голови Комісії по роботі з творчою молоддю при Харківській організації Спілки письменників України, старшим літпрацівником журналу "Прапор" ("Березіль"). Нині – перший заступник голови правління Харківського обласного відділення Українського фонду культури.

Автор збірок поезій "Пролог" (1976 р.), "Земні турботи" (1978 р.), "Битий шлях" (1989 р.), "Планида" (1994 р.) та інших. Член Спілки письменників України з 1979 року.

Відлуння слова.

Горич – так називали Т.Г.Шевченка на засланні казахи

Приходьте, Горичу, до нас.
Ми не моголи. Ми – казахи.
Простіть пустелю, бо за плаху
вам наша рідна сторона.

І ми в пустелі – байгуші.
Так, байгуші,
а не манкрути …
Нехай згоріли наші юрти,
але не спалено душі.

Спресує душі час в зерно,
зерну дадуть наймення слово,
а смертних тіл пусту полову
пустеля прийме все одно.

І як його уберегти,
коли навкруг піски та орди –
важкі підкови, кінські морди,
а до облич рости й рости …

Приходьте, Горичу, до нас.
Ми – байгуші,
                    але багаті,
бо усмішка казашки Каті
у світі цілому одна.

Насміляться її уста
дітей навчати говорити,
так само, як арики рити
в пустелі справа непроста …

Дітей тих ждуть концтабори
і зустріч із четвертим блоком …
"Реве та стогне Дніпр широкий",
але то тільки до пори.

Бо все ж над юрти і піски,
бо все ж над морди і підкови –
обличчя, вирізьблене словом,
як місяць серед хвиль ріки.

Невже ж не вистачить зерна,
Щоб висіяти вздовж ариків! …
Мовчить пустеля смертним криком:
— Приходьте, Горичу, до нас!

28.10.1988 р.

* * *

У Каневі бачив той погляд тяжкий,
щоденно у Харкові з ним зустрічався.
І порух могутній міцної руки
запрошував не до причастя.

Благав чи питав од зорі до зорі
(в спіральній самотності нікуди дітись):
"Та де ж ви, та де ж ви, нові кобзарі?
Чому забарилися, бісові діти?

Допоки з вітрами сваритись мені,
допоки вам тільки чужому навчатись?
Вже чаєчка гнізда не в'є в бур'яні
край битого шляху, де сонце на чатах ...

Чи околом білим уже не з руки
стояти Вкраїні до білого світу?
Чи в панських хоромах меткі козачки
отак і не чули мого заповіту?"

1.12.1985 р.

Гомон Петро Лук'янович народився 25 січня 1943 року в с.Шийківка Борівського району Харківської області. Закінчив Національний університет імені В.Н.Каразіна (1972 р.), працював у школах Борівського району, міст Узюма, Харкова. Нині працює методистом Харківського обласного науково-методичного центру ПТО Головного управління освіти і науки. Напрямки творчих захоплень: літературознавство, критика, історичне краєзнавство, поезія.

Вийшли його книги: "Легенди рідного краю" (1979 р.), "Духовні джерела Слобожанщини" (1998 р.), "Тарас Шевченко і харків'яни" (2003 р.), та цілий ряд статей про зв'язки Т.Шевченка з Харківщиною.

Свої враження від пам'ятника Кобзареві у Харкові, висловив у вірші.

У саду Шевченка.

Душа втомилась і летить
До того саду, щоб спочить
В гнучких стеблинах верховіть.
В саду тім пам'ятник стоїть –
Тарас Шевченко, мов із криці.
А вербоньки, мої сестриці,
Красуні, косами обвиті,
До нього тянуть руки-віти.
Дуби кремезні – кобзарі

Йому співають на зорі,
Ех, їм би кобзи …
Тут безталанна Катерина
Гойдає лялечку – дитину,
Закутала в легку хустину,
А серце з туги голосить.
Співає сину колискову,
До Бога звернені слова,
До вітру, дерева й хреста,
Благає, молить і прохає:
— Не дай пропасти сироті.
А Йван не дивиться, тікає,
Забув кохання, іншу має,
Відтак краплиною стікає
Із личка білого сльоза.
Вже й листя жовте опадає,
Зима на осінь наступає,
Ключ журавлиний в небо лине,
Мороз міцніша – все мовчить.
Не вмре Вкраїна, не загине,
Бо є Кобзар. І він навчить!

* * *

<u>Перерва Анатолій Антонович</u> народився 12 квітня 1949 року в селі Вербівка Балаклійського району на Харківщині. Член Спілки письменників України з 1979 року. В 1977 році закінчив факультет журналістики Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка. У 1966-1979 роках працював кореспондентом районних газет та заступником редактора Харківської молодіжної газети "Ленінська зміна". Обирався відповідальним секретарем Харківської організації Спілки письменників України (1979-1994 роки). З 1994 року працює заступником директора Літературного музею з наукової роботи. Видав книги "Живіть, жита" (1978 р.), "Голоси криниць" (1981 р.), "Серед білого дня" (1984 р.), "На зламі літа" (1989 р.), "Чистий четвер" (1999 р.), "Полювання без ліцензії" (2003 р.).

Вірші А.Перерви перекладались польською, молдавською, болгарською, киргизькою та іншими мовами.

Дніпро.

Як струм пронизе:
ось причали наші!
Холодні бризки хвилі на губах.
Немов набої мідні в патронташі,
Поблискує жолуддя на дубах.

Дніпро вирує,
човен хвилю крає –
Несе нас юність проти течії.
Забудемо –
Тарас нам нагадає,
Чиї ми внуки і сини чиї.

Напнув світанок неба синій ситець.
Вода, як магма, піниться,
тече.
А десь під нею дужий Ненаситець
Підважує Славутича плечем.
Але води не владен зрушить камінь!

… Вже день по вінця ясності набрав.
Від моря Чорного несе нас човен –
в Канів,
До верховин,
до витоків Дніпра.
1997 р.

<u>**Ковальова Олександра Прокопівна**</u> народилася 28 листопада 1948 року в селі Бондареве Старобільського району Луганської області. Закінчила факультет іноземних мов Харківського державного університету (1971 р.). Кандидат філологічних наук. Автор численних праць з питань перекладу та літературної творчості. Доцент кафедри німецької філології

Харківського державного педагогічного університету ім.Г.С.Сковороди.

До Спілки письменників України прийнята в 1983 році. Автор збірок поезій “Степові озера” (1980 р.), “Обрії” (1988 р.). У 1988-1994 рр. очолювала Харківське культурологічне товариство “Спадщина”. О.Ковальова широко друкувалася в різних періодичних виданнях: “Визвольний шлях”, “Нові дні”, “Березіль”. Твори перекладалися німецькою, білоруською, молдавською та російськими мовами.

* * *

“Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Присплять лукаво і в огні
Її окраденую, збудять”.
Тарас Шевченко.

Окрадена, в чорнобильськім вогні,
Оце і є твій ранок, Україно?!
Де Самовидці у ції руїни?
І хто лукавим людям скаже: ні!?

У негодованих твоїх дітей
Давно вже душі загнано у зони.
Не в тебе вчились мови, – у Езопа,
І сподівались, може, підросте

Покручене, само собі чуже,
Це вперте слово й досі хоче жити.
Дощі кислотні сіються на жито,
Солома підсихає для пожеж.

Такі пекельні дзвони загули,
Щоб затишку не відали й в утробі.
Прокинулись, від сну не відійшли.
О, як поволеньки скриплять суглоби …
1989 р.

* * *

" З нас будуть люде ... "
Тарас Шевченко

Чи вернуть ще у цинкових гробах
Твої сини, що ти вела їх в люде?
В печальнім списку крапки ще нема,
Ген з каламарцем нишпорять іуди.

По-своєму нещасні й нам рідня.
Ну, хто, скажіть, із нас їм попеня
За те, що страх сердешний перед катом.
У них сильніший, ніж любов до брата?!

У нас пісень найбільше і могил.
Ото й усе, чим в світі ми багаті.
То ж споконвіку наші гендлярі
Лише братами й вміли гендлювати.

Та й на братів вже попиту нема.
Втомилася від нас нечиста сила,
По чагарях чорнобильських дріма.
А син верта скривавлений і сивий ...

А ми навстріч непевні та мінливі.
Кадять йому вчорашні холуї.
Якби він встав, чи був би він щасливий
У "вольній", "новій" цій чудній сім'ї?!

22 травня 1991 р.

Верховень Володимир Миколайович – народився 13 вересня 1958 року у с.Уплатне Близнюківського району Харківської області. Закінчив філологічний факультет педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди. Працював журналістом в Золочеві і Харкові, редактором видавництва "Прапор" та голо-

вним редактором видавництва “Майдан”.

Член Спілки письменників України з 1993 року. Видав збірники поезій «Лелече колесо» (1993 р.), «На цвинтарі слова» (1992 р.), «З полум’я і полину» (1999 р.) та інші, а також декілька книжок для дітей.

Поет в неволі.

Епоха срібних еполетів,
бучних банкетів у царя.
Під гострим поглядом
багнетів
шмагає унтер
Кобзаря!

Муштрує зранку до обіду,
а потім знову — дотемна.
Щоб не лишилось навіть сліду
від України –
тінь одна!

Аж захлинається од люті
і скаженіє, сам не свій.
Поет – в неволі.
Та по суті
пісням його не скажеш:
— Стій! …

Не спинять їх тюремні грати,
Не вб’ють ні куля,
ні кулак.
А що як схоче
заспівати
вольнолюбивої кріпак?

А що, як бунти мільйонні
почнуть в Отечестві рости?!

І захитаються на троні
царі,
        епохи
                і святі...

Та поки ще при владі унтер
і не зійшла свята зоря, –
Поет в неволі.
І шпіцрутен
        у серце
                цілить
                        Кобзаря!

* * *

На Чернечій горі
спочиває Шевченко.
Спочиває Дніпро
у задумі сторіч.
Спочиває Вкраїна –
сім'я величенька
Шевченковий Сон
упустивши до віч!

Вже і синові сниться
високість орлина,
вже і батькові сниться
глибинність землі.
Вже і сниться Вкраїні
високо – глибинно
Шевченковий Сон
у мосяжній імлі ...

Та нема в тому Сні
ні раба, ні підніжка,

та нема в тому Сні
кайданів золотих.
Може, хтось і подумав:
"Кобзар" – тільки книжка! ..."
Шевченковий Сон –
не про них,
не для них!

* * *

Сапеляк Степан Євстахович народився 26 березня 1951 року в с.Росохач Чортківського району Тернопільської області. З 1963 по 1973 рік навчався на філологічному факультеті Львівського університету. У 1973 році був заарештований органами КДБ, звинувачений в антирадянській агітації та пропаганді і позбавлений волі майже на 10 років.

Покарання відбував у таборах Пермі та Володимира, заслання— на Колимі та в Хабаровському краї. Після звільнення примусово направлений на поселення до Харківської області. Член Спілки письменників України з 1991 року. Автор поетичних збірок "День молодого листя" (1978 р.), "Несе Амур холодну воду" (1987 р.) і багатьох інших. За збірку "Тривалий рваний зойк" (1991 р.) удостоєний Державної премії України ім. Т.Г.Шевченка.

Удостоєний літературної премії братів Л. і Б.Лепких.

Колекціонери – шевченкіністи

Раніше літературно-мистецька спадщина поета зберігалася здебільшого в приватних осіб і була недоступна широким масам народу.

Найбільше зібрання належало В.Тарновському близько 800 експонатів. Свою колекцію В.Тарновський у 1897 році передав Чернігівському земству, і вона зберігалася в Чернігівському історичному музеї.

У 1911 році до 50-річчя з дня смерті Шевченка організовано виставки його літературних і мистецьких творів у Петербурзі, Москві й Києві.

Колекціонування мало позитивне значення, оскільки зберігало шевченківські матеріали від розкрадання й загибелі.

Матеріали про поета активно збирали історичні, краєзнавчі, художні та інші музеї. У 1933 році на базі Літературного музею Шевченка при Інституті Тараса Шевченка створено Галерею картин Т.Г.Шевченка в Харкові, експозиція якої весь час поповнювалася новими надходженнями з інших музеїв.

Колекціонери і надалі збирають видання творів поета і матеріали про його життя і творчість. Мета такого колекціонування – увічнення пам'яті Шевченка, збереження великого національного надбання для нащадків.

Колекціонери-шевченкіністи міста Харкова присвятили частину свого життя збиранню матеріалів про життя і творчість Т.Г.Шевченка. Це колекціонування, як і всяке інше, потребує ще й чималих матеріальних витрат. Колекціонери з аматорів через деякий час стають майже професіоналами, шевченкознавцями, бо це захоплення є частиною їх життя. А скільки рідкісних шевченківських матеріалів було знайдено і збережено! Ці люди найбільш активно пропагують творчість Т.Шевченка, нашого генія, несуть його слово до народу. Шевченкіністами було проведено сотні виставок (О.Миронов, С.Мандриченко, Є.Артеменко), надруковано десятки статей в місцевій

пресі. Особливо плідно пропагував шевченкіану в екслібрисі Дмитро Кирилишин. Його статті друкувались в газетах "Слобідський край", "Вечірній Харків", "Слобода", "Харківський Університет" та інших. У його колекції було близько 10 тисяч екслібрисів, з них більш як 500 екслібрисів на шевченківську тематику. На основі колекції Євгена Артеменка був створений Черкаський музей "Кобзаря".

На жаль, немає уже серед нас Д.Кирилишина, С.Мандриченка, О.Миронова, які внесли великий вклад в розвиток харківської шевченкіани.

Продовжують цю благородну справу Євген Артеменко, Юрій Гніп і його син Сергій. С.Гніп листується з колекціонерами Канади, Сполучених Штатів Америки, Австралії, Бельгії, Німеччини та інших країн. В своїй колекції філателістичної шевченкіани, яка найбільша в Україні, є марки, блоки, поштові конверти, спец – погашення та інший матеріал. Значну частину колекції становлять шевченківські медалі, листівки та фотокартки більш як двохсот пам'ятників Т.Шевченку.

Шевченкіністи Харківщини впишуть ще не одну сторінку в загальну справу вшанування нашого пророка Т.Шевченка.

Тарас Шевченко в моєму житті.

Багато прекрасних місць є на білім світі, в тому числі і на нашій славній Україні. Вони зачаровують, хвилюють душу, бентежать уяву. Та найпрекраснішою залишається мила й дорога серцю мала батьківщина. Для мене – це невеличке, але гарне село Шевченкове Володарськ-Волинського району, що на Житомирщині. Край цей називають Поліссям. Я так люблю своє село, бо мої босі ноги топтали трави там, де так швидко проминули мої дитячі та юнацькі літа. Часто воно мені сниться і в кожному сні я іду до рідного краю, до батьківського порога. Воно назавжди залишилося в моїй пам'яті – з дерев'яною хатою, клунею, садом та городом. На стінах в хаті завжди висіли сімейні фотографії в спільних великих рамках, на які чіпляли власного вишивання рушники. І завжди на стіні висів невеличкий портрет Т.Шевченка. Як казала мені мати, ще бабуся його там розмістила.

Пам'ять знов і знов повертає мене в минуле, ніби дивлюсь в далечінь і ясно бачу поле за нашим садом, де колись ми, сільські хлопчаки, пасли худобу, а далі — дорога, якою ми ходили до школи-восьмирічки у сусіднє село Гацьківку за три кілометри. До середньої школи в село Кропивню треба було іти вісім кілометрів. Дорога далека, тому вставали вдосвіта, щоб не спізнитися.

Закінчивши середню школу, поїхав до Казахстану, в Карагандинську область, на заробітки. В селі, у колгоспі, за працю без вихідних платили галочкою у табелі – "трудоднями", на який в кінці року давали по кіло зерна.

І так склалося життя у мене, що близько тридцяти років перебував далеко від України. Потім строкова військова служба на атомному полігоні в тому ж Казахстані. Через півтора року вступив до військового училища і після закінчення його тривале, аж до демобілізації, проживання в Росії поблизу Новосибірська.

Займав різні командні посади, в тому числі й політрука. Там же й знайшов свою долю, одружився. Та скрізь

не полишала мене туга за рідним краєм, за чудовою українською природою і врешті за тим, що миле серцю кожного українця, за рідною мовою. Отож, відслуживши, услід за товаришем поїхав до Харкова.

Перебуваючи в Росії, всього надивився. Вражали сувора сибірська природа, нелегкі побутові реалії, коли в розпал "розвинутого" соціалізму там, у самому серці Сибіру, доводилося вистоювати в чергах з талонами в кишені за найнеобхіднішим. Вражали душу поодинокі випадки зневаги окремих людей до всього українського. І тоді я звертався до Шевченкового слова. Зимовими вечорами брав з полиці "Кобзаря" і вкотре перечитував безсмертні рядки. В них черпав відраду, силу й енергію. Хотілося знати все про Тараса Григоровича Шевченка. Товариш захоплювався пушкініаною. А чому б мені і самому не спробувати створити свою шевченкіану? – подумалося.

І ще під час служби почалося це чудове захоплення – збирання матеріалів, пов'язаних із життям та творчістю великого Кобзаря. Коли демобілізувався, все вміщалося в одній валізі, а тепер хоч машину завантажуй. Так чотири "Кобзарі" започаткували в далекому Новосибірську нині велику мою шевченкіану.

Моя квартира – це невеликий музей Тараса Шевченка. На власноруч зроблених полицях розташувалися "Кобзарі", видані починаючи з середини XIX століття. Всього є більше 140. Є зібрання творів поета. Окремі видання про нього становлять біля 500 примірників. І не лише українською, а й німецькою, болгарською, литовською, чеською, французькою та іншими мовами світу. Є література, видана в Канаді, Сполучених Штатах Америки, Австралії, куди закинула нелегка доля українців.

Біля експонатів своєї шевченкіани.

Всього у моїй шевченкіані біля 900 друкованих видань. Рідкісні поштові листівки, марковані конверти, спеціальні поштові погашення, близько 500 значків, настільні медалі, сувеніри. Маю більш ніж 500 екслібрисів – книжкових знаків, в яких графічно розкривається бачення великого Кобзаря, любов до нього і його творчості. Сотні газет, журналів і вирізок з них. Все це зібрано за 18 років, після звільнення зі збройних сил і повернення на Україну. Збирання і популяризація творчої спадщини славетного Кобзаря стали справою мого життя. За цей час провів 30 виставок, присвячених Т.Шевченку. Виставки експонувалися в науковій бібліотеці імені Короленка, в магазині "Книжковий світ", у вищих учбових закладах, школах, будинках культури, парках відпочинку, військових частинах.

Склав каталог скульптурної шевченкіани, куди постійно заношу дані про встановлення нових пам'ятників Тарасу Шевченку. Число їх постійно збільшується. І це свідчить про те, що все більше людей планети вважають

Т.Г.Шевченка своїм співвітчизником, з великою шаною ставляться до його творчості.

Численні експонати мого домашнього музею, зібрані за довгі роки, допомагають не тільки пізнати дух Кобзаря, його творчу індивідуальність, а й зрозуміти, що Тарас Григорович – це національний пророк, це духовний батько українського народу. Цілюще джерело його творчої спадщини, його життя вчить людяності, братерству, милосердю, гуманізму, любові до рідної землі, її людей.

Дякуючи Шевченкові я осмислив нашу трагічну історію і став непохитним прибічником незалежності України. Відновлюється, хоч і повільно, наша держава, повертаються її історія і традиції, які віками замовчувались, приховувались, викривлялись. Все це робилось для того, щоб витравити з нас національну свідомість, бо люди, які не знають своєї історії, традицій свого народу, будуть завжди рабами. Недарма народна мудрість каже, що людина, яка не знає свого минулого – не матиме майбутнього.

Кожна людина, котра вважає себе розумною, не може, живучи в сучасному світі, не тримати в пам'яті історичного та культурного досвіду свого народу. Без цього багажу вона порожня.

Післямова.

Досліджуючи зв'язки Т.Шевченка з Харківщиною і вшанування його на Слобожанщині письменниками, художниками, шевченкознавцями і просто ентузіастами, кому не байдуже ім'я нашого Пророка, бачу, що тема ця зовсім не вичерпана і матеріалу вистачить ще не на одну книжку. Було б бажання.

Я дуже вдячний всім, хто допоміг мені в підготовці матеріалів, хто мене підтримав і зрозумів. Мені допомогли і в спілках письменників і художників, і в літературному та художньому музеях, і в бібліотеках міста. Мене не зрозуміли тільки в драматичному театрі ім. Т.Шевченка. Я так і не зміг потрапити в музей цього театру, і це не випадково. Директор цього музею заявила, що вона, і більшість працівників театру, м'яко кажучи, не шанують Т.Шевченка.

Не шанувати Т.Шевченка, це значить не шанувати і Україну. Бо не можна розділити душу Шевченка і душу українця, це одно ціле. В значній мірі Україна ще не вмерла завдяки Шевченкові, головною метою життя якого була воля, незалежність України, наша рідна мова.

Про таких людей Шевченко писав: "Славних прадідів великих Правнуки погані!" І як шкода, що ці правнуки і правнучки зібрались саме під дахом драматичного театру ім. Т.Г.Шевченка, і так багато.

Я думаю, що Україна була, є і буде. А була вона і буде завдяки таким людям, про яких йшла мова в цій книжці, хоч декого із них уже нема серед нас. Це М.Захаров, О.Миронов, С.Мандриченко, О.Безвесільний, С.Мартиненко, Ю.Гніп, які робили і роблять все для розбудови нашої держави, для збереження її історичної пам'яті. Вони любили і люблять Україну і довели це своїм життям. Єдина і вільна Україна починається в наших душах.

Закінчити мені хочеться словами Ігоря Михайлина, із його книжки "Достоєвський і Шевченко": "Сьогодні вперше, український народ, здобув можливість жити своїм національним життям, творити свою державу, знайти власний шлях в історії. Він, нарешті, відірвався — і не кривавим, а парламентським шляхом, що відповідає духові національного характеру українця — від держави іншого народу, котрий невідомо який експеримент розпочне над собою і над підлеглими йому народами завтра".

Використана література.

1. Рослик М. Шевченко і Харків. “В сім’ї вольній, новій ...” Прапор. 1988 р.
2. Скакун В. Шевченко на Лебединщині. П.Охріменко. О.Охріменко. Шевченко і Сумщина. (Тарас Шевченко і Сумщина. Суми. 1993 р.)
3. Одарченко П. Поетична майстерність Тараса Шевченка. (“Шевченко”, річник №3. Українська Вільна Академія наук в США. Нью-Йорк. 1954р.)
4. Гомон М. Шевченківські матеріали в Харківських архівах. (Вісник Харківського університету № 284. Харків. “Вища школа”. 1986 р.)
5. Хроніка урочистостей. На оновленій землі. (“В сім’ї вольній, новій”. Київ. “Радянський письменник”. 1989 р.)
6. Плевако М. Святкування шевченкових роковин у минулому й тепер. (Тарас Шевченко. Харків. “Держвидав”. 1926 р.)
7. Айзеншток І. Як працював Шевченко. Київ. 1940 р.
8. Шевченківський словник. У 2-х томах. Київ. 1978 р.
9. Памятник Т.Г.Шевченку в Харькове. г.Ленинград. 1964 г.
10. Харківський художній музей. Харків “Прапор”. 1985 р.
11. Історія міст і сіл УРСР. Харківська обл. Київ. 1967 р.
12. Доля. Київ. “Дніпро”. 1993 р.
13. Дьяченко Н. Улицы и площади Харькова. Улица Шевченко. Харьков. “Прапор”. 1974 г.
14. Горобенко А. Харківський театр імені Т.Г.Шевченка. Київ. “Мистецтво”. 1979 р.
15. Маценко П. Тарас Шевченко в українській музиці. (З життя і творчості Тараса Шевченка. Накладом і друком Видавничої спілки Тризуб. Канада. Вінніпег. 1961 р.)
16. Т.Шевченко. Повне зібрання творів у 6-ти томах. Т.6. Київ. “Академія наук”. 1964 р.
17. Каталог художньої виставки на честь 150-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка. Харків. 1974 р.
18. Довідник. Літературна Харківщина. Харків. “Май-

дан". 1995 р.
19. Хоткевич Г. Тарас Шевченко. Львів. 1966 р.
20. Гомон П. Розвій Харківської шевченкіани. (Тарас Шевченко і харків'яни. Харків. "Митець". 2003 р.)
21. Український Радянський енциклопедичний словник. В 3-х томах. Київ. 1988 р.
22. Семененко О. Традиції Шевченка в українській демократичній поезії. (Наукові записки. Харківського державного педагогічного інституту. Том II. 1939 р.)
23. Путила І. Не вмирає душа наша. (Галицький шлях. 8.03.1991р.)
24. Іванова Т. Колекціонер. (Харківський Університет.1.03.1994 р.)
25. Мороз О. Найперший пам'ятник. (Вільна Україна. 21.09.1988 р.)
26. Матюх Н. Пам'ятник ... поза пам'яттю. (Вечірній Харків. 14.07.1987 р.)
27. Тихий С. В Харькове на Сумской. (Комсомольское знамя. 1.03.1989 г.)
28. Нестеренко П. Наснаги вам, ентузіасти. (Друг читача. 13.03.1991 р.)
29. Демиденко М. Екслібриси Молочинського. (Ленінська зміна. 5.04.1983 р.)
30. Кирилишин Д. Очей не відведеш. (Трибуна трудящих. 24.07.1993 р.)
31. Кирсанов І. Пісня вразливої душі. (Вечірній Харків. 24.01.1989р.)
32. Шарманкина З. Мастер офорта. (Красное знамя. 20.01.1979 г.)

Зміст

1. Передмова....3
2. Т.Шевченко і Харківщина....5
3. Т.Шевченко на Харківщині....11
4. Шевченківські матеріали в архівах Харкова....15
5. Шевченкознавці Харківщини....17
6. Картини Т.Шевченка в музеях Харкова....26
7. Художня шевченкіана Харківщини....29
8. Шевченкіана в книжкових знаках....39
9. Музична шевченкіана Харківщини....46
10. В сім'ї вольній, новій....49
11. Червоний день календаря....52
12. Музей Т.Г.Шевченка — перший на Харківщині....53
13. Ансамбль "Криниченька"....57
14. Шевченко в місцевих назвах....58
    а) Шевченківський район....58
    б) Вулиця Шевченка....60
    в) Парк імені Т.Шевченка....61
    г) Драматичний театр імені Т.Шевченка....62
    д) Завод імені Т.Шевченка....65
15. Скульптурна шевченкіана Харківщини....66
16. Пам'ятники Т.Шевченку, які не збереглися....85
17. Тебе на забути, Тарасе!....90
18. Літературна шевченкіана Харківщини....93
19. Х.О. Алчевська. Пам'яті Шевченка....98
20. М.К. Возіянов. Тарасова доля....98
21. В.С. Бойко. Відлуння слова....100
22. П.Л. Гомон. У саду Шевченка....102
23. А.А. Перерва. Дніпро....103
24. О.П. Ковальова. "Та не однаково мені…"....105
25. В.М. Верховень. Поет в неволі....107
26. Колекціонери – шевченкіністи....110
27. Тарас Шевченко в моєму житті....112
28. Післямова....116
29. Використана література....117

Літературно-художнє видання

СЕМЕНЮК
Микола Петрович
Т. Шевченко і Харківщина

Підписано до друку 20.10.2005.
Формат 60х84 1/16. Папір офсетний.
Гарнітура „Times". Друк RISO. Ум. друк. арк. 6,9.
Обл. вид. арк. 7,4. Наклад 100.

Видано та віддруковано
Приватне видавництво Алли Цюпак
м. Хмельницький, вул. Ломоносова,17.
тел. (0382) 701987
Свідоцтво про держреєстрацію видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ХЦ №019 від 25.02.2002р.

ISBN- 966-8362-42-X